Børns start i vuggestue og dagpleje

Praksisser, erfaringer og oplevelser blandt dagtilbud og forældre

DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

INDHOLD

Børns start i vuggestue og dagpleje

1	Resumé	5
2	Indledning	8
2.1	Begrebsafklaring – indkøring, opstart og overgang	9
2.2	Formål og undersøgelsesspørgsmål	9
2.3	Undersøgelsens design, datagrundlag og analyse	10
2.4	Organisering	10
2.5	Læsevejledning	11
3	Organisering af overgangen fra hjem til dagtilbud	12
3.1	Tiden før barnet starter i dagtilbuddet	13
3.2	Selve opstartsperioden i dagtilbuddet	18
3.3	Tiden efter den formelle opstartsperiode	21
4	Dagtilbuds arbejde med at skabe tryghed for nystartede børn	23
4.1	Tryghed gennem barnets trygge relation til personalet	23
4.2	Tryghed gennem et roligt og forudsigeligt læringsmiljø	28
4.3	Tryghed gennem sammenhæng til hjemmet	30
5	Samarbejde mellem forældre og dagtilbud om børns opstart	32
5.1	Tryghed gennem formidling af faglig viden	32
5.2	Tryghed gennem indsigt i dagtilbuddets hverdag	35
5.3	Tryghed gennem lydhørhed og tilpasning til den enkelte familie	37

6 Fagligt samarbejde om opstart 41
6.1 Dimensioner af fagligt samarbejde: Indhold, form og rammer 41
6.2 Betydningen af fagligt samarbejde for pædagogisk praksis 46

Appendiks A – Litteraturliste 48

Appendiks B – Design og metode 50

1 Resumé

Rapporten handler om dagtilbuds arbejde med børns opstart i vuggestue og dagpleje. Gennem interviews med forældre, dagtilbud m.fl. har vi undersøgt praksisser for, hvordan opstartsfasen i dagtilbud tilrettelægges, og hvilke erfaringer og oplevelser, der er knyttet dertil.

Baggrund, formål og målgruppe

Baggrund

Undersøgelsen er foretaget på opdrag af Børne- og Undervisningsministeriet under "1000-dages-programmet – en bedre start på livet". I finanslovsaftalen for 2019 mellem VLAK-regeringen og Dansk Folkeparti blev der afsat 1 milliard kroner i 2019-2022 til børn fra sårbare familiers første 1.000 dage. Nærværende undersøgelse indgår i et projekt, der sætter fokus på at skabe en god opstart for alle børn ved at klæde forældre og dagtilbud på til at arbejde med tryghed i opstartsfasen. Rapportens resultater bruges som baggrund for udvikling af informations- og inspirationsmaterialer til hhv. forældre og pædagogisk personale om børns opstart i dagtilbud. Materialerne kan findes på www.emu.dk/dagtilbud og www.engodstart.dk.

Formål

Undersøgelsens formål har været at besvare følgende spørgsmål:

- Hvordan tilrettelægger dagtilbud børns opstart, og hvilke praksisser, faglige overvejelser og oplevelser hos personalet er der knyttet til opstartsfasen?
- Hvilke overvejelser har forældre før opstart i dagtilbud, og hvordan oplever de opstartsfasen?
- Hvad er fordele og ulemper ved forskellige opstartspraksisser?

Målgruppe

Rapportens målgrupper er:

- Kommunale forvaltninger, herunder pædagogiske konsulenter eller andre, der arbejder med udvikling af pædagogisk praksis i dagtilbud
- Ledere og pædagogisk personale i dagtilbud
- Andre, der arbejder med dagtilbudsområdet – fx interesseorganisationer, forskningsmiljøer eller andre vidensproducenter.

Resultater

Rapportens hovedresultater

Rapporten har identificeret fire praksisområder knyttet til dagtilbuds arbejde med børns opstart. Praksisområderne udfoldes i hvert sit kapitel i følgende rækkefølge:

Det første praksisområde er dagtilbuddenes organisering af overgangen fra hjem til dagtilbud (kapitel 3). Vi ser på organiseringen af tre faser af overgangen: Fasen før barnets første dag, den formelle opstartsfase (typisk 7-14 dage) og fasen efter den formelle opstart. Kapitlet har fire tværgående konklusioner:

- For det første starter barnets overgang fra hjem til dagtilbud længe før barnets første dag i vuggestue eller dagpleje. Det gælder særligt set fra forældres perspektiv, hvor overgangen ofte starter kort tid efter barnets fødsel, ved at sundhedsplejersken informerer forældre om opskrivning og valg af dagtilbud, og forældre begynder at gøre sig overvejelser om valg af dagtilbud.
- For det andet kan en tæt, tidlig kommunikation og flere fysiske møder mellem dagtilbud og den nye familie føre til en nemmere opstart. Det hænger sammen med, at fysiske møder bidrager til, at både barn og forældre hurtigere opbygger tryghed i relation til dagtilbuddet.
- For det tredje er organiseringen af opstartsperioden relativt ens på tværs af de deltagende dagtilbud i undersøgelsen, hvor selve opstarten i dagtilbuddet strækker sig fra syv til fjorten dage. Dagtilbud har en forholdsvis systematisk og ens ramme for, hvordan de tilrettelægger og kommunikerer med forældre inden barnets første dag samt praksis for organisering af personalegruppen, når et nyt barn starter op. Ligesom dagtilbuddene har en relativt fast plan for den første uges tid af barnets opstartsperiode. Når opstartsforløb varierer skyldes hensyn til det enkelte barns behov, frem for variationer i praksis på tværs af dagtilbud.
- For det fjerde varer overgangen fra hjem til dagtilbud ved længe efter den syv til fjorten dages opstartsperiode. Det kan tage nogle måneder, før barnet er "faldet til", og selv efter den tidshorisont er der et kontinuerligt arbejde i at skabe tryghed.

Det andet praksisområde er dagtilbuddenes arbejde med at skabe tryghed for det nystartede barn (kapitel 4). Undersøgelsen viser, at de deltagende dagtilbud har tre overordnede fokusområder, der hver især indeholder en række tryghedsskabende praksisser. Fokusområderne er:

- En tryg relation mellem personale og nystartet barn*:* Relationen mellem barn og personale betragtes som kernen i det pædagogiske arbejde, og opstartsfasen tilrettelægges i høj grad for at give tid og ro til relationsopbygning. For at opbygge relationen har det pædagogisk personale bl.a. fokus på at tilbyde barnet nærvær og nærhed samt et afstemt og følelsesmæssigt støttende samspil.
- Et roligt og forudsigeligt læringsmiljø*:* Personalet har fokus på at skabe et roligt miljø omkring det nystartede barn, som giver barnet mulighed for at koncentrere sig om relationsopbygning og udforskning. Personalet bruger hverdagens rutiner som værktøj til at skabe forudsigelighed.
- Sammenhæng til hjemmet: Forældrenes deltagelse i opstartsfasen er en central komponent i at skabe tryghed for det nystartede barn. Det varierer, hvor længe dagtilbud anbefaler, at forældrene deltager, ofte med uklare begrundelser for, hvor grænsen går. Dagtilbud bruger desuden andre praksisser for at skabe sammenhæng til hjemmet, fx legetøj hjemmefra.

Det tredje praksisområde er dagtilbuddenes samarbejde med forældre til nye børn (kapitel 5). Vi finder tre fokusområder i dagtilbuddenes arbejde, som er rettet mod at skabe tryghed for forældrene i opstartsfasen:

- Formidling og brug af faglig viden. Forældre oplever det som trygt, når personalet tydeligt rammesætter opstartsfasen, begrunder deres praksisser med faglig viden og formidler deres faglige betragtninger om barnet til forældrene.
- Indsigt i barnets hverdag i dagtilbuddet. Forældre oplever tryghed, når de får indsigt i deres barns hverdag. Både små hverdagslige indsigter i, hvad barnet fx spiser og leger med og en ærlighed om det, der kan være svært, har betydning.
- Et tilpasset samarbejde baseret på gensidig lydhørhed. Det skaber tryghed for forældre, når dagtilbud er villige til at tilpasse praksis til den specifikke familie, og når de lytter til og anerkender forældrenes perspektiv.

Det fjerde praksisområde er dagtilbuddenes faglige samarbejde om børns opstart i dagtilbud (kapitel 6). Vi stiller her skarpt på dagtilbuddenes processer for fælles faglig refleksion, der indrammer og informerer praksis for opstart af nye børn. Hvor der er relativt lille variation i organiseringen af selve opstartsperioden på tværs af dagtilbud, er der derimod stor variation i, hvordan det faglige samarbejde om emnet tilrettelægges. Vi finder, at samarbejdet varierer på tre dimensioner:

- Indhold: Det varierer bl.a., hvorvidt det primært er egne faglige praksiserfaringer og/eller faglig viden ude fra fx i form af faglitteratur, der trækkes på i forhold til at tilrettelægge opstartspraksisser
- Form: Det varierer, hvorvidt børns opstart i dagpleje og vuggestue er et fagligt emne, der løbende bliver drøftet i dagtilbuddene.
- Rammer: Det varierer, i hvilken grad ledere understøtter det faglige samarbejde om børns opstart i dagtilbud. Ligesom det varierer, på hvilken måde dagtilbuddene involverer andre faggrupper i et tværfagligt samarbejde om børns opstart.

Vi finder desuden, at ledere og pædagogisk personale oplever, at fagligt samarbejde har betydning for kvaliteten af de forskellige opstartspraksisser og bidrager til at øge børnenes trivsel. Bl.a. oplever ledere og personale, at de gennem det faglige samarbejde om børns opstart i dagtilbud udvikler et fælles fagligt sprog, der gør, at de forstår hinanden bedre og dermed også bedre kan samarbejde om at tage imod nye børn. De oplever også, at samarbejdet gør dem i stand til at justere opstartspraksisser, så de kan imødekomme behovet hos enkelte børn. Det øger samtidig personalets faglige engagement, at de oplever at være med til at gøre en positiv forskel for børnene

Om datagrundlaget

Undersøgelsen er baseret på en forundersøgelse og en interviewundersøgelse. Forundersøgelsen indeholdt en litteratursøgning, som resulterede i 38 relevante udgivelser, der er brugt som baggrund. Derudover indeholdt forundersøgelsen tre interviews med relevante forskere. Interviewundersøgelsen indebar i alt 38 semistrukturerede interviews med hhv. pædagoger i vuggestuer, dagplejere, ledere i vuggestuer og dagplejer, sundhedsplejersker, pædagogiske konsulenter og forældre. Se metodeappendiks for uddybning.

2 Indledning

I denne rapport ser vi på, hvordan dagtilbud arbejder med overgangen fra hjem til dagtilbud for de yngste børn. Rapporten er udarbejdet på baggrund af interviews blandt vuggestuer, dagplejere, forældre, sundhedsplejersker og pædagogiske konsulenter. Formålet har været at få en dybere viden om og konkrete eksempler på praksisser for de yngste børns opstart i dagtilbud. Ikke i form af best practice, men med fokus på, hvordan dagtilbud organiserer, overvejer og arbejder med de yngste børns opstart, og hvordan opstarten opleves blandt forældre.

Undersøgelsen er foretaget på opdrag af Børne- og Undervisningsministeriet under "1000-dages-programmet – en bedre start på livet". I finanslovsaftalen for 2019 mellem VLAK-regeringen og Dansk Folkeparti blev der afsat 1 milliard kroner fra 2019-2022 til børn fra sårbare familiers første 1.000 dage. Nærværende undersøgelse indgår i et projekt under dette program, der sætter fokus på en god opstart for alle børn ved at klæde dagtilbud og forældre på til at arbejde med tryghed i opstartsfasen.

1000-dages-programmet udspringer af forskning, der viser, at de første 1.000 dage af et barns liv har afgørende betydning for barnets udvikling, trivsel og muligheder videre i livet. En central begivenhed i løbet af de første 1.000 dage er for de fleste børns vedkommende, at de starter i vuggestue eller dagpleje. I gennemsnit sker det, når de er 10,3 måneder gamle[1] (Børne- og Socialministeriet, 2018). Igennem de første cirka 10 måneder af deres liv har børnene etableret en grundlæggende tilknytning til deres forældre, og det er derfor et stort og omvæltende skift for det lille barn at starte i vuggestue eller dagpleje (Broström, 2019). Det er et skift, som i sig selv kan være stressende for barnet. Og det er også en overgang, som vi teoretisk ved, kan have betydning for barnets liv på sigt (Brandtzæg & Torsteinson 2016). Den måde, barnet bliver støttet i at håndtere adskillelsen fra forældrene på, har bl.a. betydning for, hvordan barnet håndterer fremtidige lignende situationer. Og de relationer, barnet former til det pædagogiske personale, grundlægges i opstartsfasen og præger barnet videre i barndommen og voksenlivet (Blome, Bennet & Page, 2010). Opstarten i dagtilbud er også en betydningsfuld periode for børnenes forældre, for hvem perioden kan involvere en bred vifte af følelser, skifte i identiteter mv.

Selvom overgangen fra hjem til dagtilbud har stor betydning for både børnenes og forældres liv, er det et emne, der eksisterer ganske lidt forskning eller anden systematisk viden om. I den nordiske database NB-ECEC, som samler kvalitetsvurderet skandinavisk forskning for 0-6-årige børn i dagtilbud, findes kun tre studier, som beskæftiger sig direkte med opstartsperioden (Markström & Simonsson, 2017; Månsson, 2011; Simonsson, 2015). En udvidet søgning med et bredt fokus på de yngste børns hverdag i dagtilbud viser ligeledes, at der ikke eksisterer megen primær, nordisk

1 Gennemsnittet er beregnet i 2018 baseret på data fra 78 kommuner i perioden 2015-2016. Gennemsnittet kan derfor se lidt anderledes ud i dag, men det er de nyeste tilgængelige beregninger. Data er hentet fra Danmarks Statistiks registerdata. 63 % af børnene starter i vuggestue og 37 % i dagpleje. De børn, der starter dagpleje er gennemsnitligt lidt yngre end dem, der starter i vuggestue.

forskning om dette emne. Vi har desuden kigget bredere på danske grundbøger og rapporter med fokus på de yngste børns hverdagsliv i dagtilbud. Her er der udkommet en del de seneste år, som indikerer, at det er et emne, der er stigende opmærksomhed på (se fx EVA; 2016a; Gitz-Johansen, 2019; Hansen, Svinth & Brostrøm, 2019; Røn Larsen & Stanek, 2015; Stanek, Røn Larsen & Johansen, 2018). Dog mangler der fortsat primærforskning på området, hvor særligt viden specifikt om opstartsfasen i dagtilbud er underbelyst (se fx Bröstrøm, 2019; EVA, 2016b).

Denne rapport er med til at udfylde en del af det vidensshul, der eksisterer. Derudover danner den baggrund for en række informations- og inspirationsmaterialer målrettet hhv. forældre og pædagogisk personale (kan findes på www.emu.dk/dagtilbud og www.engodstart.dk), som bidrager til projektets overordnede formål om at understøtte trygge overgange for alle børn, der starter i dagtilbud.

2.1 Begrebsafklaring – indkøring, opstart og overgang

I rapporten bruger vi begrebet opstart til at beskrive den periode, som mange i daglig tale refererer til som "indkøring"; dvs. de dage, der går fra barnets første dag i dagtilbuddet, til at barnet er der på fuld tid. Typisk viser vores undersøgelse, at det er en periode på én til to uger. Opstarten er imidlertid indlejret i en længerevarende periode, der kan betegnes som børns overgang fra hjem til dagtilbud. I rapporten forstår vi det således, at overgangen på sin vis starter før eller kort efter barnets fødsel, hvor forældre begynder at gøre sig overvejelser om, hvorvidt barnet skal i dagtilbud, og hvilket de skal vælge. Og overgangen til dagtilbud slutter typisk noget tid efter den egentlige opstartsperiode, idet det kan tage måneder, før børn er helt trygge i deres nye hverdag.

2.2 Formål og undersøgelsesspørgsmål

Undersøgelsen indgår i et større projekt, hvis langsigtede formål er at understøtte, at alle børn får en god og tryg opstart i dagtilbud. Projektets delmål er:

1. At forældre får viden om og inspiration til, hvordan de skaber en tryg opstart i dagtilbud for deres børn.
2. At det pædagogiske personale, ledere og forvaltning får viden om og inspiration til, hvordan de skaber en tryg opstart for børn i dagtilbud.

Formålet med undersøgelsen er at få indsigt i den pædagogiske praksis for børns opstart i dagpleje og vuggestue samt forældres oplevelser med forskellige opstartspraksisser. Rapporten danner baggrund for inspirations- og informationsmaterialer målrettet forældre og dagtilbud, som bidrager til projektets overordnede formål.

Rapporten svarer på følgende undersøgelsesspørgsmål:

- Hvordan tilrettelægger dagtilbud børns opstart, og hvilke praksisser, faglige overvejelser og oplevelser hos personalet er der knyttet til forskellige tilrettelæggelser af opstartsfasen?
- Hvilke overvejelser har forældre før opstart i dagtilbud, og hvordan oplever de opstartsfasen?
- Hvad er fordele og ulemper ved forskellige opstartspraksisser?

2.3 Undersøgelsens design, datagrundlag og analyse

Rapporten er baseret på en kvalitativ undersøgelse af praksisser, erfaringer og oplevelser knyttet til børns start i vuggestue og dagpleje. Undersøgelsen har bestået af en forundersøgelse og en interviewundersøgelse. Se metodeappendiks for en uddybende beskrivelse.

2.3.1 Forundersøgelse

Forundersøgelsen indeholdt en litteratursøgning, som resulterede i 38 relevante udgivelser, der er brugt som baggrund for gennemførslen af undersøgelsen. Derudover indeholdt forundersøgelsen tre interviews med relevante forskere.

2.3.2 Interviewundersøgelse

Interviewundersøgelsen indebar i alt 38 semistrukturerede interviews med hhv. pædagoger i vuggestuer, dagplejere, ledere i vuggestuer og dagpleje, sundhedsplejersker, pædagogiske konsulenter og forældre. Se metodeappendiks for en uddybning.

2.3.3 Analyse af data

Forud for analysen er de forskellige interviews blevet bearbejdet og kodet. Alle interviews er blevet transskriberet eller skrevet ud i form af detaljerede referater. Interviewene med sundhedsplejersker og pædagogiske konsulenter er herefter sammenfattet på tværs med fokus på de forskellige praksisser, kommunerne anvender for overgange til dagtilbud. Interviewene med ledelse, personale og forældre er kodet på baggrund af den såkaldte framework-tilgang, hvor de enkelte interviews er blevet ordnet og grupperet inden for forskellige temaer.

2.3.4 Muligheder og begrænsninger ved design

Det kvalitative design og datagrundlag muliggør dybdegående indsigt i de perspektiver, praksisser, erfaringer og overvejelser, der knytter sig til det undersøgte fænomenet opstart. Designets begrænsning er, at vi ikke kan udtale os om udbredelsen af vores fund – fx i hvor høj grad bestemte praksisser benyttes, eller hvor mange der har hhv. den ene eller den anden oplevelse.

2.4 Organisering

Undersøgelsen er gennemført af en projektgruppe på EVA bestående af:

- Konsulent Sofie Agnete Bislev (projektleder)
- Seniorkonsulent Laura Detlefsen
- Seniorkonsulent Katrine Svendsen
- Konsulent Marie Lund Hansen
- Praktikant Anna Bjerregård Corneliussen
- Juniorkonsulenter Camilla Juul Petersen, Nanna Als og Betty Lydolph Laursen.

EVA har desuden inddraget tre eksperter i undersøgelsen, som har særlig viden om dagtilbudsområdet. Eksperternes viden har bidraget til at spore os ind på, hvad der er relevant for børns opstart i dagtilbud, hvilket har bidraget til en kvalificering af interviewguides til undersøgelsens informantgrupper. Eksperterne er:

- Johanne Smith-Nielsen, lektor, Institut for psykologi, Københavns Universitet. Fokus i interviewet med Johanne var små børns tidlige tilknytningsrelationer i vuggestue og dagpleje.
- Dorte Kousholt, lektor, Institut for Læring, DPU, Århus Universitet. Fokus i interviewet var samarbejde mellem forældre og pædagogisk personale.
- Tomas Ellegaard, lektor, Institut for Mennesker og Teknologi, RUC. Fokus var socialiseringsprocesser for de mindste børn i vuggestue og dagpleje.

2.5 Læsevejledning

Rapporten indeholder fire kapitler ud over resumé, indledning og metodeappendiks. I kapitlerne beskrives fire praksisområder, som vi i undersøgelsen har identificeret som centrale for dagtilbuds arbejde med børns opstart.

I kapitel 3 beskæftiger vi os med dagtilbuddenes organisering af opstartsfasen. Vi beskriver, hvilke pædagogiske overvejelser blandt ledere og pædagogisk personale, der ligger bag forskellige organiseringspraksisser, samt hvordan organiseringen opleves af ledere, personale og forældre. I kapitel 4 retter vi blikket mod pædagogiske praksisser for at skabe tryghed for nye børn i opstarten – både i relationen til personalet, i læringsmiljøet og gennem en god sammenhæng til barnets hjem. I kapitel 5 sætter vi fokus på samarbejdet mellem forældre og dagtilbud om opstart. Vi beskriver dagtilbuddenes praksisser for at tilrettelægge samarbejdet og forældrenes opleveler af det. I kapitel 6 ser vi nærmere på dagtilbuddenes faglige samarbejde om børns opstart i dagpleje eller vuggestue. Vi stiller her skarpt på dagtilbuddenes processer for fælles faglig refleksion, der indrammer og informerer dagtilbuddenes praksis for opstart af nye børn.
Klik-og-skriv

3 Organisering af overgangen fra hjem til dagtilbud

I dette kapitel beskriver vi, hvordan kommuner og dagtilbud organiserer børns overgang fra hjem til dagpleje og vuggestue, herunder hvordan denne organisering opleves af ledere, pædagogisk personale og forældre. Vi ser på, hvornår organiseringen af overgangen starter, og hvor længe den strækker sig over, samt hvilke pædagogiske overvejelser der ligger bag organiseringen. Vi ser også på, hvilke overvejelser forældre gør sig om deres barns start i dagtilbud. Kapitlet har fire tværgående konklusioner:

For det første starter barnets overgang fra hjem til dagtilbud før barnets første dag i vuggestue eller dagpleje. Det gælder særligt set fra forældres perspektiver, hvor overgangen for nogle starter allerede kort tid efter barnets fødsel ved, at en sundhedsplejerske informerer forældre om opskrivning og valg af dagtilbud, og forældre begynder at gøre sig overvejelser om valg af dagtilbud.

For det andet viser erfaringer fra interviewmaterialet, at en tidlig kommunikation og flere fysiske møder mellem dagtilbud og den nye familie kan føre til en nemmere opstart i dagtilbuddet. Det hænger sammen med, at fysiske møder bidrager til, at både barn og forældre opbygger tryghed i relation til dagtilbuddet, hvilket har en positiv betydning for overgangen.

For det tredje er organiseringen af opstartsperioden relativt ens på tværs af de deltagende dagtilbud i undersøgelsen, hvor selve opstarten i dagtilbuddet strækker sig fra mellem syv til fjorten dage. Dagtilbud har i den forbindelse en forholdsvis systematisk og ens ramme for, hvordan de tilrettelægger og kommunikerer med forældre inden barnets første dag samt praksis for organisering af personalegruppen, når et nyt barn starter op. Ligesom dagtilbud har en relativt fast plan for den første uges tid af barnets opstartsperiode. Når opstartsforløb varierer, skyldes det overvejelser om det enkelte barns behov frem for variationer i praksis på tværs af dagtilbud.

For det fjerde viser undersøgelsen, at overgangen fra hjem til dagtilbud varer ved efter den syv til fjorten dages opstartsperiode. Det kan tage måneder, før barnet er "faldet til", og selv efter den tidshorisont er der et kontinuerligt arbejde i at skabe tryghed for barn og forældre.

Kapitlet er struktureret efter to perioder i overgangen fra hjem til dagtilbud: 1) før barnet starter i dagtilbuddet, og 2) selve opstartsperioden i dagtilbuddet. I afsnittene om hver periode beskriver vi dagtilbuddenes konkrete organisering, forældres og personalets oplevelser og erfaringer med denne samt lederes og personales pædagogiske overvejelser bag.

3.1 Tiden før barnet starter i dagtilbuddet

Der er mange overvejelser, oplevelser og følelser forbundet med børns opstart i dagtilbud – allerede inden barnets officielle første dag. Især for forældres vedkommende. Derfor er denne fase af stor betydning for både forældres og børns oplevelse af tryghed i den egentlige opstartsfase.

Interviews med sundhedsplejersker, pædagogiske konsulenter og ledere viser, at der er gode erfaringer med at organisere og investere ekstra ressourcer i et tværfagligt samarbejde i perioden, inden barnet starter i dagtilbud. De oplever, at et tidligt samarbejde kan bidrage til, at forældres og børns tryghed understøttes bedre i overgangen. Ligesom de oplever, at dagtilbuddene bliver bedre rustet til at imødekomme det nye barns behov. Betydningen af den indledende fase understreges yderligere af, at de dagtilbud, der har valgt at gøre noget ekstra ud af kommunikationen med familien forud for opstart, oplever, at barnets opstart bliver nemmere.

3.1.1 Samarbejde med sundhedsplejersken kan have positiv betydning for opstarten

Undersøgelsen viser, at sundhedsplejersker på tværs af de deltagende kommuner tidligt informerer nye forælde om valg af og opskrivning til dagtilbud. Det foregår ofte på et af de første møder mellem sundsplejersken og forældrene, hvor barnet er et par uger gammel, men kan også foregå allerede inden barnet er født. Sundhedsplejerskerne beskriver, at de opfordrer forældre til at kontakte dagtilbuddene, inden de træffer et valg, og at de evt. tager på besøg i dagtilbuddet. Desuden fortæller sundhedsplejerskerne, at de taler med forældrene om at skrive deres barn op til dagtilbud så hurtigt som muligt, men at det sommetider kan være svært for forældre at tage stilling til så tidligt i barnets liv. Sundhedsplejersker fortæller også, at de i nogle tilfælde taler med forældre om hverdagen i et dagtilbud, når tiden for dagtilbudsstart nærmer sig.

Sundhedsplejerskerne i undersøgelsen er udvalgt efter, at de har deltaget i forskellige små og store projekter, der sigter mod et tættere samarbejde mellem sundhedsplejen og dagtilbud om børns overgang fra hjem og til dagpleje eller vuggestue. På tværs af interviewene finder vi, at der er gode erfaringer med den type samarbejdsprojekter. Blandt sundhedsplejerskerne er der desuden et ønske om i endnu højere grad at udvikle samarbejdet, sådan at sundhedsplejerskerne ikke blot inddrages, når der er udfordringer med et nystartet barn. De forslår fx, at det kan organiseres ved, at sundhedsplejersken udfylder et overleveringsskema til dagtilbuddet, deltager i opstartssamtalen eller inddrager dagtilbuddet i hjemmebesøg. Pædagogiske konsulenter understøtter pointen om, at et tværfagligt samarbejde med sundhedsplejersker omkring opstarten kan have positive effekter for overgangen. Dette italesættes især i forbindelse med familier i sårbare positioner, hvor et samarbejde kan bidrage til, at problemer tages i opløbet.

Lederne i undersøgelsen har forskellige oplevelser af og perspektiver på et tidligt samarbejde med sundhedsplejersken. Et perspektiv hos lederne er, at sundhedsplejersken og dagtilbuddene i udgangspunkt ikke samarbejder, medmindre der er en særlig situation hos det nye barn. I det tilfælde tager sundhedsplejersken kontakt til dagtilbuddet, hvilket er en ordning, lederne er tilfredse med. Et andet perspektiv omhandler, at sundhedsplejersken og dagtilbuddene ikke kun samarbejder under særlige omstændigheder, men her beskriver lederne, at de savner et tættere samarbejde og en bedre overlevering fra sundhedsplejersken. Lederne argumenterer for, at dette vil bidrage til, at dagtilbuddet bedre kan forberede sig på, hvad det er for et barn, som starter og dermed bedre kan imødekomme barnets behov. Et tredje perspektiv blandt ledere er, at overlevering fra sundhedsplejersken kan have en direkte negativ betydning for barnets opstart, idet fortællinger fra sund-

hedsplejersken kan skabe fordomme om den nye familie. Ledere argumenterer her for, at dagtilbuddet ikke skal dømme familien på fortiden derhjemme, men tage udgangspunkt i familiens nutid i dagtilbuddet.

Pilotprojekt om tættere samarbejde med sundhedsplejen

I en kommune har de iværksat et pilotprojekt, som skal skabe et tættere og mere systematisk samarbejde mellem dagtilbud og sundhedsplejen om børns overgang fra hjem til dagtilbud. Formålet er at styrke overleveringen af viden og derigennem den tidlige relations-opbygning mellem personale og barn.

Projektet indeholder to aktiviteter:

- **Tilbud om overleveringssamtaler mellem forældre, sundhedsplejerske og dagtilbud til alle forældre.**
- **Besøg af pædagogisk personale og sundhedsplejerske i mødregrupper, når barnet er cirka fem måneder. Der informeres bl.a. om hverdagen i vuggestue og dagpleje. Besøget er dog ved at blive ændret til åbent hus-arrangementer, da ikke alle forældre er i mødregrupper.**

De foreløbige erfaringer og evalueringer er positive og viser, at det tættere samarbejde gør en forskel, især for førstegangsforældre og familier i sårbare positioner.

3.1.2 Forældre vælger dagtilbud ud fra forskellige rationaler

De medvirkende forældre i undersøgelsen udtrykker, at de tidligt i barnets liv begynder at overveje valg af dagtilbud – nogle gange inden barnet er født. Forældrene har valgt dagtilbud til deres børn ud fra forskellige begrundelser og med forskellige grader af bevidsthed om, hvorfor de har truffet de valg, de har. Der tegner sig i undersøgelsen seks forskellige rationaler for valg af dagtilbud, som beskrives nedenfor. Rationalerne er ikke gensidigt udelukkende, og forældrene begrunder ofte deres valg med udgangspunkt i flere af rationalerne.

1. Beliggenhed og praktik: Forældre kan vælge dagtilbud til deres barn ud fra, at dagtilbuddet ligger tættest på, hvor de bor og er let at komme hen til. For de forældre, hvor dette er det dominerende rationale, gør det sig også gældende, at de ikke i særlig høj grad reflekterer over valget og grundlæggende stoler på, at det miljø, deres barn bliver mødt af i dagtilbuddet, vil være godt og tilstrækkeligt.
2. God mavefornemmelse: Der kan være tale om en positiv mavefornemmelse, når forældre beskriver det første besøg eller en samtale med et dagtilbud, der gav dem lyst til at vælge netop det tilbud til deres barn. Mødet med dagtilbuddet føltes 'trygt' eller 'rigtigt', men det kan være svært for forældrene at sætte fingeren på hvorfor.
3. Egne erfaringer: Forældre kan bestemme sig for et dagtilbud, fordi de har kendskab til og erfaringer med dette tilbud. Fx kan de have hørt godt om tilbuddet fra familie og venner eller selv have gode erfaringer med det fra deres egen barndom.
4. Et ønske om ro, hjemlighed og personlige relationer: Forældre, der aktivt vælger dagpleje frem for vuggestue, forklarer deres valg ud fra, at barnet her har særlige muligheder for at indgå i et hjemligt, roligt miljø og knytte en stærk og personlig relation til en enkelt voksen.

5. Et ønske om professionalisme: For de forældre, der aktivt vælger vuggestue frem for dagpleje, kan det handle om, at de ønsker, deres barn skal gå et i dagtilbud, hvor personalet er uddannet, og - set fra forældrenes perspektiver - mere professionelle. I det hele taget kan det have stor betydning for forældre, at de oplever faglighed og professionalisme i mødet med dagtilbuddet.
6. Et ønske om et særligt pædagogisk fokus: Forældre kan også have et ønske om, at deres barn starter i et dagtilbud med en særlig pædagogisk profil eller nogle bestemte fokusområder, tilgange eller rammer. Det kan fx handle om, at der i dagtilbuddet er fokus på sund kost, at det har nogle gode udearealer, eller at der er et stærkt fokus på motorik og bevægelse. De forældre, der gør sig overvejelser om dagtilbuddets pædagogiske fokus, er ofte meget bevidste om det valg, de træffer og hvorfor. Og forældrene søger aktivt information om dagtilbuddet gennem netværk, hjemmesider mv. forud for valget.

FIGUR 3.1

Forældres rationaler for valg af dagtilbud

3.1.3 Kommunikation mellem forældre og dagtilbud inden opstart har betydning for børns og forældres tryghed

Undersøgelsen viser, at forældre og dagtilbud kommunikerer sammen før barnets første dag i vuggestuen eller dagplejen. Mængden og karakteren af kommunikationen varierer imidlertid fra et brev eller en telefonsamtale til fysiske møder eller besøg i dagtilbuddet. En konklusion set på tværs af interviewmaterialet er, at det ser ud til at have en positiv betydning for personalets og forældrenes oplevelse af opstartsforløb, når der investeres tid og ressourcer til kommunikation i denne indledende fase.

Opstartsmøde er omdrejningspunkt i den indledende kommunikation

Foruden et eventuelt besøg i forbindelse med valg af dagtilbud, starter kommunikationen mellem forældre og dagtilbud, når forældrene har fået tilbudt en plads til deres barn. Dette viser interviews med både ledere, personale og forældre. Ofte modtager forældrene en fysisk eller elektronisk folder med praktisk information om dagtilbuddet. Derefter følger ofte en telefonsamtale med lederen om det pågældende dagtilbud og om barnet. Efterfølgende inviterer dagtilbud den nye familie til en opstartssamtale, et besøg, indmeldelsesmøde eller lignende. Mødet danner rammen om kommunikationen mellem forældre, ledelse og personale på dette tidspunkt i samarbejdet.

På opstartsmødes udveksles der viden om barnet, familien og dagtilbuddet – med forskellig vægtning

På opstartsmødet udveksles information om hhv. dagtilbuddet og familien med varierende vægtning. Interviewmaterialet viser, at der kan være et primært fokus på at give forældrene praktisk information og viden om fx dagtilbuddets rytmer, rutiner mv. eller at der i højere grad kan være et fokus på at få et kendskab til barnet og familien, der kan hjælpe personalet til at tilpasse opstarten og det øvrige pædagogiske arbejde, så det imødekommer familiens behov.

På tværs af interviewene kan der blandt pædagogisk personale og ledere ses forskellige perspektiver på, i hvilken grad forudgående kendskab til og viden om barnet og familien er gavnligt for opstarten. Et perspektiv er, at detaljeret og personlig viden om barn og forældre hjælper dem til at tilrettelægge et bedre forløb og aflæse barnets signaler. Et andet perspektiv er, at de hellere vil lade barnet og familien ”starte på en frisk”, og at et for stort forudgående kendskab kan betyde, at de betragter barnet på en bestemt måde, som kan være svær at give slip på.

På opstartsmødet tales om det forestående opstartsforløb, men i forskellig grad og med forskelligt indhold

Opstartsmødet indeholder typisk en snak om det konkrete opstartsforløb, og der indgås aftaler om mødetidspunkt og andre praktiske forhold. I undersøgelsen ses to variationer i forhold til denne del af samtalen.

For det første varierer det, i *hvilken grad* dagtilbuddene på forhånd snakker opstartsforløbet igennem med forældrene. Én tilgang er tydeligt at forberede forældrene på, hvordan dagtilbuddet forventer, at opstarten vil forløbe. For nogle forældre bidrager en fast struktur til tryghed. En anden tilgang handler om at undgå at lave en ”fast køreplan”, fordi personalet vil se forløbet an og fornemme det specifikke barns behov undervejs.

For det andet varierer det, hvad *indholdet* i samtalen er. Nogle dagtilbud bevæger sig videre fra snakken om praktiske forhold og trækker pædagogik og faglighed ind i samtalen for at forklare, hvorfor man i dagtilbuddet gør, som man gør. En pædagog fortæller, at det fx kan imødekomme utryghed hos forældre, da det giver dem en bedre indsigt i de pædagogiske overvejelser bag praksis. En leder uddyber dette synspunkt her:

> Når tilknytningen [opstarten] starter […] indkalder jeg forældrene til et intromøde i en time, hvor jeg fortæller om baggrunden for, hvorfor vi gør, som vi gør i huset […] Det fungerer rigtig godt. Herved kan forældrene tjekke op på, hvilken kultur vi har i huset og, hvad vi står for […].
>
> Leder, vuggestue.

Der er gode erfaringer med flere fysiske møder inden opstart

Foruden et opstartsmøde peger pædagogisk personale og forældre på, at en tidlig kommunikation med flere fysiske møder inden selve opstarten har en positiv indflydelse på tryghed i opstarten og det videre dagtilbudsliv. Dette begrundes med fire forhold:

1. De fysiske møder kan give forældre og børn indsigt i dagtilbuddets hverdag, så de i højere grad ved, hvad de går ind til.
2. De bidrager til en tidlig forventningsafstemning omkring dagtilbuddets og forældrenes forskellige perspektiver på og behov i opstarten.
3. Der er mulighed for en tidlig relationsdannelse mellem dels personale og barn, dels personale og forældre.
4. Der skabes bedre sammenhæng mellem hjem og dagtilbud, idet de fysiske møder giver anledning til at tale mere om dagtilbuddet i hjemmet inden opstart.

Flere fysiske møder inden opstart fører, ifølge personale og forældre, til en nemmere opstart i dagtilbuddet, hvor både forældre og barn hurtigere føler sig trygge. Flere fysiske møder betegnes som gode investeringer, der giver både personale og forældre en oplevelse af et bedre opstartsforløb. En dagplejeleder udtrykker fx, at hun tror opstarten lykkes godt hos dem, når dagplejeren allerede inden opstarten ved meget om barnet, og forældrene ved meget om dagplejen. Hun vurderer, at det er væsentligt for en god opstart, at der er en tidlig dialog omkring barnets behov, og at forældrene føler sig mødt tidligt i processen.

Blandt de dagtilbud, der arbejder med fysiske møder inden opstart, er der forskellige variationer af, hvordan møderne organiseres. Eksempelvis:

- Legestue i vuggestuen: I en vuggestue inviteres forældre og det nye barn til legestue to gange, inden barnet starter. Her har forældre og det nye barn mulighed for at deltage i leg og frokost på stuen sammen med personale og de andre børn.
- Flere besøg i dagpleje efter opstartssamtale: En dagplejer opfordrer forældre og det nye barn til at komme på besøg en eller flere gange imellem opstartssamtalen og barnets første dag. Oveni får familien i forbindelse med besøgene et billede af dagplejeren med hjem, som de kan kigge på og tale om.
- Informationsaftener og åbent hus-arrangementer: Dette kan give mulighed for, at forældre kan få information om og stille spørgsmål til dagtilbuddet og dets personalet. Eksempelvis beskriver en dagplejeleder, at de har indført åbent hus i dagplejen, hvor forældre har mulighed for at tale med lederen, en fra forældrebestyrelsen og en dagplejer.

”Tidlig tilknytning” bidrager til, at barn og forældre er trygge allerede inden barnets start

Et forældrepar fortæller, at deres kommune har iværksat et initiativ i dagplejen kaldet 'Tidlig tilknytning'. Dette indebærer, at familien må komme på besøg flere gange inden den officielle start, så barn og forældre tidligt opbygger en relation til dagplejeren og de andre børn samt vænner sig til dagplejerens hjem. På den måde skabes en tryggere tilknytning mellem barn og dagplejer, og det bidrager til en bedre overgang fra hjem til dagtilbud.

Forældrene fortæller, at de besøgte deres søns dagpleje fem gange inden opstart, hvilket medførte, at både forældre og barn var trygge ved dagplejen, allerede inden han skulle starte. På deres første besøg, to måneder før opstarten, fik de et billede af dagplejeren med hjem, som de talte med deres dreng om hver dag. Hermed blev dagplejeren hurtigt en del af deres hverdag. Det gav stor tryghed for forældrene at vide, at deres søn kendte den person, som han senere skulle afleveres hos.

Samtidig gav de mange besøg mulighed for at tale om hverdagen og rutiner i dagplejen, barnets behov og udfordringer samt graviditet, fødsel og ønsker for opstarten. Familien kunne langsomt lære dagplejeren og hjemmet at kende, og dagplejeren kunne lære familien at kende. De fem besøg skabte ligesom billedet tryghed hos forældrene, som de kunne videregive til deres barn, hvorfor de oplevede, at opstarten foregik uden problemer.

3.2 Selve opstartsperioden i dagtilbuddet

Dagtilbuddenes organisering af og den pædagogiske praksis i selve opstartsperioden er relativt ens på tværs af de medvirkende dagtilbud i undersøgelsen. Ledere og personale betragter for det meste de første syv til 14 dage som den egentlige opstartsperiode. I denne periode opererer dagtilbuddene med en forholdsvis fast plan for forløbet den første uge, mens den anden uge i mindre grad er planlagt og har mindre fokus.

I undersøgelsen fremtræder mindre variationer i den ellers relativt faste praksis, som vi gennemgår nedenfor. Når der er større variationer i forskellige opstartsforløb, handler det i højere grad om, hvilket konkret barn, der skal starte, end om at dagtilbuddene i udgangspunktet har forskellige tilgange. Dette kommer til udtryk ved, at ledere og personale beskriver, at de forsøger at tage hensyn til barnets individuelle behov i organiseringen af opstarten. Denne fleksibilitet over for det enkelte barn balanceres dog i praksis med den samlede børnegruppe og institutionens rammer og rutiner.

3.2.1 Det varierer, om der er fælles retningslinjer i dagtilbuddene for opstarten

En del af de medvirkende dagtilbud har nedskrevne fælles retningslinjer for opstarten af et nyt barn til brug for lederen og personalet, men det er ikke praksis alle steder. I dagplejere og vuggestuer med faste retningslinjer for opstarten dækker retningslinjerne fx lederens rolle, indholdet på opstartsbesøg, strukturen for den første uge eller mere pædagogiske pejlemærker for, hvordan personalet skal møde forældrene og det nye barn. Formålet er at sikre høj kvalitet i alle opstartsforløb på tværs af dagplejere i et område eller en vuggestues forskellige stuer.

Nogle steder bliver disse fælles retningslinjer udviklet i samarbejde mellem lederen og personalet og tages sommetider op til revision. En leder i en vuggestue argumenterer for, at det er vigtigt, at personalet føler medejerskab over for de nedskrevne retningslinjer, da personalet hermed i højere grad vil følge dem.

I de dagplejere og vuggestuer, hvor de ikke har nogen nedskrevne retningslinjer for opstarten af børn, er argumentet, at det ikke nødvendigvis er en fordel at have, da man ikke behøver at gøre tingene ens fra opstart til opstart – det gælder både mellem personale men også over for forskellige familier.

3.2.2 Opstartsperioden tilrettelægges, så der balanceres mellem struktur og fleksibilitet

Det pædagogiske personale og ledere i undersøgelsen har gennemgående en forståelse af, at opstartsperioden skal være præget af *fleksibilitet*, dvs. at opstarten skal tilrettelægges med udgangspunkt i forældrenes ønsker og muligheder samt det konkrete barns behov. Personalet beskriver, at de lytter til forældrene, "fornemmer" barnet og tilpasser opstarten løbende. Dagtilbuddene har således et ønske om at være fleksible over for det nystartede barn og ændre faster rutiner, sådan at det nye barn får en god og tryg opstart afstemt med dets specifikke behov. En dagplejer forklarer:

> Vi lægger utrolig meget vægt på børnenes behov. De skal sove, når de er trætte, spise, når de er sultne og skiftes, når de er våde. Dagplejen har en utrolig fleksibilitet, fordi vi ikke er styret af helt de samme tidslommer, hvor nogle har fri, og vi skal være færdige på dette tidspunkt osv. Dagplejerne sørger også selv for måltiderne og kan derfor have elastik i dette. Så dagen er enorm fleksibel med henblik på barnets behov. (Dagplejer).
>
> Leder, vuggestue.

I interviewmaterialet har vi side om side med målet om fleksibilitet fundet, at dagtilbuddene har en relativt *fast struktur* for opstartsforløbene – i særdeleshed den første uge. Det kan skyldes, at fleksibiliteten har naturlige grænser. For uden om det nystartede barn og dets familie eksisterer der en børnegruppe, en hverdag og måske en hel institution, der også skal fungere og allokeres ressourcer til, fortæller ledere og personale.

> Vi prøver at tilpasse strukturen til barnet på bedste vis, men vi er stadig en institution, som skal fungere, og vi skal også få et fællesskab på at fungere.
>
> Pædagog, vuggestue.

I den forbindelse varierer det imellem dagtilbuddene hvilke rytmer og rutiner, som dagtilbuddene er villige til at ændre på – fx er det forskelligt, om de tilpasser deres egne møde- og pausetidspunkter til nye børn, og hvor fleksible vuggestuer og dagplejere er overfor, hvornår forældrene skal ankomme med barnet de første dage. En pædagog siger:

> Vi starter med at tilpasse til barnets rytme, men så begynder vi så småt at køre barnet ind i vuggetuens rutiner og rytme.
>
> Pædagog, vuggestue.

Der viser sig dermed to modsatrettede hensyn i opstarten af et barn i vuggestue og dagpleje. På den ene side er der hensynet til det nystartede barn og dets forældre, som kalder på fleksibilitet, og på den anden side er der hensynet til hele børnegruppe samt institutionens rammer og rutiner, hvilket kalder på en fast struktur for opstarten. Dagtilbuddene balancerer altså mellem fleksibilitet og struktur, når de tilrettelægger opstartsforløb.

Den første uge følger en rimelig fast struktur

Undersøgelsen viser, at den første dag har en ganske ens struktur på tværs af de i undersøgelsen deltagende dagtilbud: En eller begge forældre kommer sammen med barnet og er på stuen med en pædagogisk medarbejder eller i hjemmet hos dagplejeren i mellem en halv til to timer. Forældrene og det nye barn sidder på gulvet sammen med den pædagogiske medarbejder eller dagplejeren. Personalet og forældrene taler sammen om vuggestuen eller dagplejen og om barnet. Desuden ser den pædagogiske medarbejder eller dagplejeren barnet an og danner sig en fornemmelse af, hvordan dette barn får den bedste start i dagtilbuddet. Nogle steder hilser lederen også på familien.

Strukturen for hele den første uge varierer en smule på tværs af de deltagende dagtilbud. Men de enkelte dagtilbud har en relativt fast struktur for den første uge, som de følger for de fleste børns vedkommende. Forældrene går fra barnet på anden-, tredje- eller fjerdedagen. I nogle dagtilbud drejer det sig blot om, at forældrene går ind på personalestuen i 15-30 minutter, mens barnet i andre dagtilbud er alene i et par timer. Det varierer således, hvor hurtigt dagtilbuddene skruer op for barnets tid alene uden forældre. Gennemgående prøver det nye barn at sove i dagplejen eller vuggestuen på femte dagen. Når barnet vågner, får forældrene besked, så barnet kan hentes straks efter sin lur.

Den anden uge er mere fleksibel og mindre i fokus

Det pædagogiske personale betragter ofte barnets anden uge i dagtilbuddet som en del af, hvad der i interview kaldes for ”indkøringen”. Men de tilrettelægger ikke en systematisk praksis for, hvordan uge to forløber på samme måde som for den første uge. I uge to er det i højere grad den enkelte families muligheder og behov, der styrer, hvor hurtigt der skrues op for den tid, barnet tilbringer i dagtilbuddet. Der er således mindre systematik for og nogle steder også mindre pædagogisk fokus på uge to. På tværs af alle de dagtilbud, der medvirker i undersøgelsen, viser der sig dog det mønster, at ingen opfordrer til, at forældrene er med barnet i uge to, udover når de afleverer og henter. Uge to handler således om at skrue op for den tid, barnet tilbringer alene i dagtilbuddet.

3.2.3 Det pædagogiske personale organiseres, så der skabes tid til relationsopbygning

I interviewmaterialet fandt vi, at de deltagende vuggestuer organiserer personalegruppen, så der er én person blandt personalet, der har fokus på og mulighed for at opbygge en relation til det nystartede barn i opstartsperioden. Vi fandt derudover, at der er mindre variationer mellem vuggestuerne i forhold til, hvordan de organiserer personalet i opstarten.

En gruppe vuggestuer organiserer sig med en primær og sekundær voksen – eller ”første person” og ”anden person” eller ”kontaktpædagog”. Her er det den primære voksen, som har den første kontakt til barnet og dets forældre. Det er desuden den primære voksne, som forsøger at skabe den første relation til barnet samt opbygge samarbejdet med forældrene. Enten er det udelukkende den primære voksne, som barnet er sammen med i den første uge eller også har andet personale ligeledes kontakt med barnet, men den primære voksne har ansvaret for det praktiske omkring barnet samt spiser med og putter barnet i den første tid.

Der findes i undersøgelsen imidlertid også en praksis, hvor de i vuggestuerne ikke arbejder med en primær voksen, men hvor opstarten organiseres mere dynamisk af hele stuens personale. Her er der ofte én voksen, som tager imod barnet og dets forældre første dag, men herefter deles stuens personale i højere grad om kontakten. I denne type organisering lægges der vægt på at følge barnet, så barnet selv vælger, hvilken voksen det helst vil være sammen med. Ud over åbenhed over for barnets interesser fra de voksnes side, begrundes denne type organisering med, at det er godt,

at barnet bliver tryg ved flere voksne, og at det skal undgås, at et barn får en for tæt relation med en enkelt voksen.

3.2.4 Det varierer, hvor mange andre børn, der er til stede under opstart

Et gennemgående træk ved de undersøgte vuggestuers organisering af opstarten er, at der ofte er få andre børn inde på stuen sammen med det nye barn i de første dage af opstarten. Pædagogisk personale fortæller, at det nye barn på den måde skånes mod for mange indtryk, og der skabes ro og tryghed til det nystartede barn og forældresamarbejdet. Dagplejere beskriver, at der hos dem ofte vil være tre andre børn til stede, da der ikke er andre voksne, som kan passe dem.

I de deltagende vuggestuer varierer antallet af børn, som er tilstede under opstarten fra et til fem børn. Disse andre børn er ofte udvalgt ud fra, at de alders- eller udviklingsmæssigt passer godt sammen med det nystartede barn. I undersøgelsen er vi ikke stødt på dagtilbud, hvor der var flere end fem andre børn på stuen sammen med det nystartede barn i de første par dage af opstarten.

> Der er altid andre børn på stuen under indkøring. Det nye barn kan lige så godt vænne sig til at der er andre børn og blive tryg med de andre børn omkring sig.
>
> Pædagog, vuggestue.

3.3 Tiden efter den formelle opstartsperiode

Den skemalagte opstartsperiode varer ofte to uger, men grænsen mellem at barnet er utrygt og trygt i dagtilbuddet er mere glidende end som så, og overgangen fra hjem til dagtilbud varer for mange børn og forældre længere. På tværs af dagtilbuddene er der en vurdering af, at der følger en periode på flere uger eller måneder efter opstarten, hvor barnet endnu ikke er faldet helt til. Ledere og personale giver samtidig udtryk for, at de sjældent forholder sig til, om og hvornår en opstartsperiode er afsluttet. Grænsen mellem utryghed og tryghed er flydende, og det vil ofte bølge op og ned gennem hele barnets tid i dagtilbuddet – bl.a. afhængigt af hvordan det står til i hjemmet og ændringer i børne- og personalegruppe. Det pædagogiske arbejde med at skabe tryghed for barnet fortsætter altså igennem hele barnets dagtilbudsliv. Dog er der dagtilbud, hvor der arbejdes systematisk med en samtale med forældrene tre til seks måneder efter barnets første dag, netop fordi opstartsperioden betragtes som afsluttet her.

Tegn på tryghed

Det pædagogiske personale i undersøgelsen giver udtryk for, at de holder øje med forskellige tegn på, at nye børn er ved at falde til og blive trygge. De nævner bl.a.:

TEGN hvor barnet selv træder ind i dagtilbuddet og tager kontakt til de voksne – fx når:

- **Barnet selv kommer ind af havelågen og siger hej uden at være genert eller gemme sig bag mor og far.**
- **Når barnet kommer løbende i armene på personalet.**
- **Barnet selv rækker ud efter personalet om morgenen.**

TEGN hvor barnet trives ved at være længere tid i dagtilbuddet – fx når:

- **Barnet afleveres hver dag i dagtilbuddet og gennemfører hele dage, uden barnet udtrættes eller bliver ked af det.**

TEGN hvor barnet har overskud til at deltage i hverdagen – fx når:

- **Barnet har overskud til mere end relationen til dagplejeren eller den primære voksne og fx kan deltage i pædagogiske aktiviteter og leg, øve sig i at blive mere selvhjulpen og viser interesse for andre børn.**

Der er desuden varierende forståelser af, hvorvidt det at barnet ikke græder kan ses som et tegn på, at barnets opstartsperiode er afsluttet. Et perspektiv er, at når barnet ikke græder længere, så er det, fordi det er faldet til. Et andet perspektiv er, at gråd ikke kan ses som et tegn på, hvor længe opstarten tager, fordi nogle børn græder hver gang, de bliver afleveret, men at de alligevel kan trives, være trygge og være faldet til i dagtilbuddet.

Disse tegn på tryghed og trivsel er ikke kun relevante i forhold til dagtilbuddets nystartede børn, men er tegn, som personalet løbende er opmærksomme på hos hele børnegruppen.

4 Dagtilbuds arbejde med at skabe tryghed for nystartede børn

I dette kapitel ser vi nærmere på det, som ledere og pædagogisk personale i undersøgelsen betegner som kernen i det pædagogiske arbejde med børns opstart – nemlig arbejdet med at gøre børnene trygge i dagtilbuddet. Dette arbejde ser ledere og personale som afgørende for barnets trivsel på kort og lang sigt, hvor særligt tryghed i relationer mellem de nystartede børn og personalet bliver tillagt betydning.

Undersøgelsen viser, at de deltagende dagtilbud har tre overordnede fokusområder, der hver især indeholder en række konkrete praksisser, der understøtter det nystartede barns opbygning af tryghed i dagplejen eller vuggestuen. Fokusområderne er:

- at opbygge en tryg relation mellem det pædagogiske personale og barnet
- at skabe et trygt pædagogisk læringsmiljø med fokus på ro og forudsigelighed
- at etablere en tryghedsskabende sammenhæng til hjemmet.

Vi har i undersøgelsen fundet dilemmaer og udfordringer forbundet til arbejdet med tryghed. Foruden den generelle balancering af de ressourcer, der bruges på det nye barn vs. børnegruppen, balancerer personalet også mellem:

- at opbygge en tæt relation til barnet, men undgå at den bliver så tæt, at det giver udfordringer for barnet i forhold til at undvære den specifikke voksne
- at være nødt til at aflede/distrahere et barn, der er ked af det, men undgå at det går udover den følelsesmæssige støtte, barnet har brug for
- om forældrene skal være med i kortere eller længere tid – på den ene side er forældrenes deltagelse en uundværlig praksis for, at barnet kan udforske og indgå i samspil med personalet, og på den anden side beskriver personalet en skarp grænse for forældrenes tilstedeværelse. En grænse, der ikke altid er klare begrundelser for.

4.1 Tryghed gennem barnets trygge relation til personalet

Det pædagogiske personale beskriver i interview, at de i opstartsfasen har en række praksisser, der sigter mod, at barnet kan opbygge en tryg relation til dem. Disse praksisser beskrives som de mest centrale i det pædagogiske arbejde med opstart, fordi den trygge relation er fundamentet for, at barnet i det hele taget føler sig tryg i opstarten, og i den forbindelse kan begynde at udforske og udvikle sig i dagtilbuddets læringsmiljø.

Nedenfor udfoldes de relationsskabende praksisser, personalet har beskrevet i undersøgelsen. De fordeler sig overordnet i to kategorier:

- Den ene kategori handler om at skabe rammer for, at relationen mellem barn og voksen kan udvikle sig gennem nærvær, nærhed, tid og ro
- Den anden kategori handler om karakteren af det samspil, personalet indgår i med det nystartede barn. Her er fokus på en sensitivitet over for barnets signaler og at anerkende barnets følelser.

4.1.1 Der skabes plads til nærvær og nærhed i relationsarbejdet

Dagplejere og pædagoger fortæller, at de skaber en tryg relation til barnet ved at være nær ved og nærværende over for barnet. Interviewene blandt personalet viser desuden et mønster på tværs af de deltagende vuggestuer, hvor der er én voksen, der starter ud med at gøre en ekstra indsats for at etablere en tryg relation til barnet, sådan at barnet ikke skal forholde sig til flere voksne på en gang i den første tid i dagtilbuddet.

Nærvær og nærhed ses som afgørende i opbygning af en tryg relation

Nærvær og nærhed er helt afgørende i opbygningen af en tæt relation til barnet. Det giver personale i både dagpleje og vuggestue udtryk for. En dagplejer siger fx: "Det, at man er der for barnet gør, at barnet knytter sig til en". Personale siger, at de gerne vil have, at barnet ved, hvor det kan finde trøst og omsorg, hvilket giver barnet en tryg base, som det tør at bevæge sig væk og opleve verden ud fra.

I svære opstartsperioder, hvor det nystartede barn er meget ked af det, hvilket ifølge ledere og personale kan være udtryk for utryghed, bruger personale særligt kropslig kontakt til at skabe tryghed for barnet - fx ved at sidde med barnet eller ved at anvende en bæresele. Samtidig fortæller personale i vuggestuer, at de søger at skabe tryghed for det nystartede barn ved at skærme det fra, at personale går ind og ud ad døren. Det fortæller en leder med reference til begrebet tilknytning om her:

> Det er meget normalt, at det, som er svært for et lille barn i tilknytningen, det er, når døren går op og i, og personalet går ind og ud. For så forsvinder deres tryghed jo pludselig rundt om et hjørne. Så det prøver de at skærme dem fra i starten, for det gør dem utrygge i starten. For det, at de reagerer, når personalet går rundt, det er helt naturligt.
>
> Leder, vuggestue.

Organisering i mindre grupper bidrager ifølge personalet til, at de har bedre mulighed for at give både de nystartede og de andre børn det nærvær, den nærhed og den tryghed, som børnene har brug for.

Organisering kan understøtte tid til at opbygge tryg relation til én voksen ad gangen

I undersøgelsen pointerer personale og ledere fra de deltagende vuggestuer, at opstarten skal foregå i et langsomt tempo, hvilket indebærer, at barnet starter med at opbygge en tryg relation til en enkelt voksen og herefter gradvist til dagtilbuddets øvrige voksne.

Personale giver i interviews udtryk for, at barnet bedst opbygger tryghed i relationer, hvis det møder den samme og genkendelige voksen tidligt i opstarten i dagtilbuddet. Det betyder samtidig, at den primære voksne får et øget kendskab til barnet, hvilket gør den voksne bedre i stand til at

møde barnets behov. Samtidig oplever de, at denne organisering kan sikre, at der blandt personalet hele tiden er klarhed om, hvem der har ansvaret for at give det nystartede barn ekstra meget nærvær og nærhed, mens det andet personale har ansvaret for den resterende børnegruppe.

Langsomt udvider vuggestuerne barnets trygge relation til den primære voksne til også at indebære andet personale. Personale fortæller i interviews, at de fx praktiserer dette ved, at barnet til en start tilbringer tid sammen med andre voksne samtidig med, at den primære og trygge voksne er i samme rum. Efterhånden oplever personalet, at barnet kan være sammen med de andre voksne i kortere eller længere tid uden den primære voksne. Men det er ikke ligegyldigt, hvornår og hvordan de arbejder med at udvide barnets trygge relationsdannelse. En pædagog beskriver det vigtige i, at de søger at knytte barnet til de andre voksne i de situationer, hvor barnet har mest overskud. Barnet bliver derfor ikke overladt til andet personale, hvis det græder og har akut brug for tryghed. Pædagogen uddyber det med et konkret eksempel på, hvordan de gradvis opbygger relationer mellem barnet og de andre voksne i hverdagens rutinesituationer, hvor barnet skiftevis tilbringer tid med den trygge voksne og en anden voksen. Efterfølgende bliver barnet puttet af den primære og trygge voksne. På den måde bliver barnets relationsdannelse gradvist udvidet, mens barnet hele tiden forbliver tryg.

Relationen til den primære voksne i dagtilbuddet kan blive 'for tæt'

Ledere og personale fra de deltagende vuggestuer i undersøgelsen peger imidlertid også på dilemmaer ved organiseringen med en primær voksen. De oplever nemlig, at relationen kan blive 'for tæt' ved, at barnet knytter sig så tæt til den ene voksne, at det bliver svært for barnet på sigt at kunne føle sig tryg i dagtilbuddet og ved de andre voksne, uden at den primære voksne er nær ved.

Personalet ser tegn på, at relationen mellem den primære og trygge voksne og barnet er blevet "for tæt", hvis barnet fx græder, hver gang den voksne går eller over tid kun søger trøst og tryghed hos dén ene voksen. En pædagog udtaler:

> Det kan næsten være ligeså farligt at komme på for tæt på, for det eneste de børn kan tænke på, er, at de vil over til mig hele dagen.
>
> Pædagog, vuggestue.

Pædagogisk personale beskriver, at den 'for tætte relation' er en udfordring, fordi den primære voksen bliver låst til det ene barn, og at det kan være ubehageligt både for barnet og den voksne, fordi barnet kan blive utrygt, jaloux og begynde at græde, hvis den primære voksne bliver nødt til at tage sig af nogle andre børn eller praktiske ting. Der kan også opstå gnidninger børnene imellem. En leder beskriver udfordringen sådan her:

> Som personale kan man også knytte sig for meget til et barn, og der kan opstå jalousi blandt børnene. Børn skal jo lære, at den voksen, som de elsker så højt, også har opmærksomhed på de andre børn. Der skal man arbejde meget med sig selv som pædagog med at være der, men også med at kunne overlade et barn til andre voksne. Det er vigtigt, at barnet knytter sig til andre, uden at den voksne, hvor trygheden ligger, trækker sig for meget, så trygheden ryger.
>
> Leder, vuggestue.

En anden leder beskriver, hvordan de konkret forsøger at løse denne udfordring gennem gradvise trin. Hun fortæller, at barnet fx i spisesituationer normalt sidder ved siden af den primære og trygge voksne. De gør nu det, at de flytter barnet over på den anden side af bordet, så barnet sidder over for den primære voksne. Det betyder, at barnet kan se ham eller hende, men samtidig er der afstand mellem dem, og en anden voksen hjælper barnet med sin madpakke. På den måde arbejder

de med trin for trin at gøre relationen til den primære voksne lidt mindre tæt samtidig med, at den bliver tættere til de andre voksne på stuen.

I interviews peger personale derudover på, at sygdom blandt personalet kan gøre organiseringen med en primær voksen udfordrende. Det gør sig samtidig gældende med skiftende arbejdstider, hvor den primære voksne ikke nødvendigvis har mulighed for at være der i det samme tidsrum som det nystartede barn.

Personale fortæller også om, at barnet ikke nødvendigvis kan finde tryghed hos én bestemt voksen eller hos dén voksne, som i første omgang har fået ansvaret for at opbygge den primære trygge relation til barnet. I disse situationer fortæller ledere og personale, at de revurderer organiseringen med en primær voksen og ser på, om der er bedre måder at etablere tryghed for barnet gennem relationsarbejdet.

En primær pædagog spiller en særlig rolle

En vuggestuepædagog beskriver i undersøgelsen en særlig vanskelig og hård opstart for en seks måneder gammel pige. Pigen er startet på én stue i vuggestuen, men grundet hendes unge alder oplever personalet, at hun har brug for ekstra meget nærvær, nærhed og ro. Hun bliver derfor flyttet til en anden stue med en mere rolig børnegruppe – ligesom der på den anden stue er mulighed for mere en-til-en voksentid og voksentid i det hele taget. Personalet på den nye stue organiserer sig sådan, at den interviewede pædagog er sammen med pigen hele tiden.

Pædagogen fortæller, at hun i starten overvejende sidder med pigen på skødet eller har hende på armen, og at hun falder i søvn med en flaske hos hende. Det oplever pædagogen ikke er optimalt for de andre børn, men nødvendigt i den særlige situation, fordi hun og det andet personale vurderer, at pigen er meget utryg. Vuggestuen køber dog en bæresele, så pædagogen kan have pigen tæt på sin krop, samtidig med at hun kan bruge sine arme til også at tage sig af de andre børn.

Da vi interviewer pædagogen, er pigen blevet 1 år og har fået opbygget en vis grad af tryghed ved at være i vuggestuen, men hun søger stadig meget sin primære pædagog. Ligeså snart pigen har været syg eller være på ferie, bliver hun igen utryg og vil kun være sammen med og nær ved pædagogen. Hun fortæller, at de som personalegruppe har accepteret situationen, da det er vilkårene med denne pige, og hun forklarer, at det heldigvis kan lade sig gøre at give hende ekstra nærhed, fordi hun har dygtige kollegaer og vuggestuen en god normering.

4.1.2 Fokus på et afstemt og anerkendende samspil

Der er et fokus på at skabe tryghed i relationen mellem det nystartede barn og personale i opstarten gennem afstemte og anerkendende samspil. Det beskriver personale ved, at de nærmer sig barnet langsomt og afstemt med barnets signaler samtidig med, at de har fokus på hele tiden at anerkende barnets følelser.

Personale tolker barnets signaler og nærmer sig det langsomt

I interviewene fortæller pædagogiske personale, at de i opstarten søger at tolke på barnets signaler for at få en fornemmelse af, hvad det er for et barn, der er startet. Personalet lægger vægt på, at de ikke nærmer sig barnet for hurtigt, da det kan føre til, at barnets grænser bliver overskredet. I stedet nærmer de sig langsomt eller lader barnet komme til dem - fx ved at sidde på gulvet tæt på barnet.

Personale udtrykker, at børn er meget forskellige, og de går derfor til børnene på forskellige måder. Det gør de ved hele tiden at være opmærksomme på barnets signaler og reagere afstemt med børnenes forskellige behov. Er det et udadvendt og nysgerrigt barn, der springer i armene på de voksne, så fortæller personalet, at de kan nærme sig hurtigere, end hvis barnet udviser utryghed ved fx at putte sig ind til sin mor eller far. I den situation fortæller personale, at de i højere grad holder afstand, indtil børnene selv finder ud af, at de også kan finde tryghed og trøst hos dem.

En pædagog forklarer, hvordan han forsøger at være en "trygheds-substitut", så snart barnet søger væk fra sine forældre. Han beskriver, at når barnet er klar til at kravle væk fra sin mor og far, griber han muligheden med det samme og søger en interaktion med barnet. Ofte spørger han forældrene, hvad det nystartede barn kan lide at lege med. Det legetøj sidder han så klar med for at kunne lege med det sammen med barnet, mens barnets forældre holder sig i baggrunden, hvis barnet har det godt med det. Pædagogen forsøger i den forbindelse at skabe en tryg relation til barnet, hvor han viser barnet, han er i stand til at aflæse og reagere afstemt med barnets interesser og behov, så barnet ikke behøver at søge tilbage til sine forældre for at få tryghed.

Anerkendelse af barnets følelser

Et centralt fokus i personalets relationsarbejde er følelsesmæssig støtte til de nystartede børn. Ledere og personale fortæller, at de nystartede børn ofte bliver kede af det, når forældrene går i opstartsfasen. Når det sker, understreger personalet, at det er vigtigt, at de anerkender barnets følelser og dermed signalere over for barnet, at de forstår det og giver plads til at føle det, som barnet gør. Det fortæller personale, at de bl.a. gør kropsligt og mundtligt ved at italesætte barnets følelser med vendinger som: "Jeg kan godt se, at du bliver ked af det nu. Det er helt okay".

Personale beskriver desuden, at de støtter barnet i at følelsesregulere ved fx at trøste og hjælpe dem ind i leg. Pædagogisk personale vurderer, at der sommetider, efter de har anerkendt barnets følelser, desuden kan være behov for at aflede barnet med fx noget legetøj, en bog eller en sang afhængigt af, hvad barnet er mest optaget af eller tryg ved.

En pædagog fortæller nedenfor, hvordan han både anerkender, at barnet bliver ked af det i en afleveringssituation, derpå hjælper barnet til at følelsesregulere og til sidst afleder barnet for at gøre barnet trygt:

> Når barnet første gang skal være alene i starten, så sætter jeg mig ned sammen med det og så siger jeg: "far han går lige lidt og så kommer han og henter dig igen. Så du skal lige være i vuggestuen og lege med mig. Så du kan lige give far et kram og så vinker vi sammen". Så bliver børnene meget kede af det. Så hjælper vi med at organisere følelserne og fortæller dem, hvad der foregår. "Jeg kan se, at du bliver rigtig ked af det, når far går. Nu sidder vi bare lige her og putter lidt. Jeg kunne se, at du synes, at det LEGO var spændende, skal vi gå over at se på det?"
>
> Pædagog, vuggestue.

Personalet tillægger i interviews behovet for at aflede barnet flere årsager. Først og fremmest kan afledning forebygge, at barnet er ked af det over længere tid. For det andet kan det være udfordrende at opbygge en tryg og tæt relation til barnet, hvis barnet græder meget. For det tredje er det af hensyn til den resterende børnegruppe, at de som personale afleder barnet, da de oplever, at

det både er anstrængende og utrygt for de andre børn, hvis et barn græder meget. Dog oplever personale, at det kan være en svær balance ikke at aflede i en sådan grad, at barnets følelser ikke bliver anerkendt, eller at barnet ikke får tilstrækkelig hjælp til at regulere sine følelser.

4.2 Tryghed gennem et roligt og forudsigeligt læringsmiljø

De deltagende dagtilbud arbejder også med at gøre nystartede børn trygge gennem et roligt og forudsigeligt læringsmiljø med en høj grad af genkendelighed. I interviews fortæller ledere og personale, at de understøtter et sådant læringsmiljø ved at bruge rutiner som en central struktur og introducere langsomt til de andre børn i gruppen.

4.2.1 Tydelige rutiner bidrager til forudsigelighed og tryghed

Pædagogisk personale i undersøgelsen tillægger rutiner stor betydning i opbygningen af tryghed hos det nystartede barn i dagtilbuddet. De oplever, at genkendelighed fremmer barnets tryghed.

Personale beskriver forskellige eksempler på, hvordan de i barnets opstart sikrer genkendelighed gennem rutiner. Eksempelvis er en gennemgående praksis, at det nye barn overvejende befinder sig på vuggestuens stue eller i dagplejens hjem i den første tid, som udgør en fysisk genkendelighed. Samtidig strukturerer personalet dagene nogenlunde ens, hvilket udgør en indholdsmæssig forudsigelighed i hverdagen. Derudover organiserer dagtilbud sig gennemgående, som tidligere nævnt, sådan at barnet knytter sig til én voksen til start, som ledere og personale giver udtryk for bidrager til en genkendelighed og tryghed i voksenrelationen. En pædagog beskriver rutiners betydning for barnets oplevelse af genkendelighed som led i opbygningen af dets tryghed på den her måde:

> Det bedste for børn er de mest røvsyge rutiner, som ligner hinanden dag ud og dag ind. For når man gør det, så kan man nogle gange tage ud og lave noget anderledes. Så når man danner en tryghedsbase, så er man nødt til at danne et fundament, som gør, at børnene får noget overskud. For vi kan ikke arbejde med selvværd, selvhjulpenhed, finmotorik eller farver osv., hvis der ikke er noget overskud. Fundamentet skal være nogenlunde til stede. Ellers sker der ikke noget.
>
> Pædagog, vuggestue.

Sommetider oplever ledere og personale imidlertid, at det kan være givende at bryde med rutiner og gøre noget helt andet end sædvanligt for at skabe tryghed hos nogle børn. Dette knytter sig til, at børn og deres behov er forskellige, og at de derfor også må mødes og tilgodeses forskelligt. Personale fortæller bl.a. om at afvige fra at blive i dagplejen eller vuggestuen til en start og i stedet bevæge sig uden for hjemmet eller institutionen, hvis nogle børn fx har behov for at blive stimuleret lidt mere.

Det kan gøre barnet trygt at gøre noget helt nyt

En vuggestuepædagog, Heidi, fortæller om et opstartsforløb, som hun oplevede som særligt udfordrende. Stik imod Heidis erfaringer bidrager rutiner og genkendelighed ikke til, at den nystartede pige Aisha bliver tryg ved dagtilbuddet. Aisha er aldrig blevet passet før af andre end sine forældre, og hun er vant til at sove i armene på sin mor.

Da Aisha starter i vuggestuen, græder hun rigtig meget, og Heidi oplever, at hun slet ikke har lyst til at være der. Heidi ser ingen anden løsning til start end at bære rundt på Aisha for at give hende mest mulig tryghed. Da Aisha bliver for tung til at blive båret, anvender Heidi en barnevogn, hvor Aisha sidder i, som hun trækker med sig rundt. Så længe Aisha er i bevægelse i Heidis arme eller i barnevognen, græder hun ikke.

På et tidspunkt tænker Heidi, at hun må prøve noget nyt. Derfor starter hun en ny rutine, hvor hun hver formiddag går en tur med Aisha i barnevognen sammen med ét andet barn. Efter tre dage med ture ud af huset venter Aisha på at komme af sted og efter en uge mere, kan Heidi tager Aisha op af barnevognen og gå med hende i hånden, og de kan lege på en legeplads. Tre uger efter første tur væk fra vuggestuen, kan Aisha være i vuggestuen uden at græde, hvilket Heidi og hendes kollegaer tolker som tegn på, at Aisha nu er blevet mere tryg ved dagtilbuddet.

4.2.2 Samspil med andre børn lidt af gangen og under rolige forhold kan bidrage til tryghed

Vuggestuepersonale giver i interviews udtryk for, at det er vigtigt for barnets opbygning af tryghed, at barnet under rolige forhold og lidt ad gangen lærer de andre børn på stuen at kende.

Personale beskriver, at børn er interesserede i og optagede af andre børn, og det gælder også de nystartede børn. Derfor kan det, at personalet arbejder med at understøtte børnenes samspil og relationer helt fra start også være med til at give barnet lyst til at være i dagtilbuddet. Men det er vigtigt, at det ikke går for hurtigt med at lære alle de nye børn at kende, og at det sker under rolige forhold, da det omvendte kan gøre barnet utrygt, fortæller personale.

Personale beskriver, at de har fokus på genkendelighed i det nystartede barns samspil med andre børn. Det kan være i forskellige situationer som fx måltidet, hvor personalet sørger for, at nystartede barn kommer til at sidde sammen med børn, som de allerede har en relation til, som en pædagog her fortæller om:

> Mange af de nye børn synes, at de andre børn er spændende. Og de får skabt en relation sammen, som de kan køre videre med, når de kommer op til bordet. Så kan de sidde sammen med både en voksen og et barn, som det nye barn er trygt ved. De leger ikke rigtigt med hinanden endnu, men de ser meget op til hinanden og kigger på hinanden. Børnene imiterer hinanden og opbygger noget fælles sammen.
>
> Pædagog, vuggestue.

Personale beskriver desuden, at en organisering med mindre børnegrupper kan være tryghedsskabende for alle børn – og ikke mindst for de nystartede børn. De små børnefællesskaber kan bidrage

til tryghed gennem ro og genkendelighed. En leder fortæller om betydningen af små grupper for børnenes tryghed:

> Vi arbejder her i vuggestuen med små børnefællesskaber. Det er vores erfaring, at hvis et barn har en usikker tilknytning eller kæmper med nogle ting, så er det betydeligt nemmere at være i et lille børnefællesskab med en voksen. Nogle gange skal vi helt ned på tre børn, hvis et barn har det meget svært med tilknytning, så vi kan arbejde med det.
>
> Leder, vuggestue.

Generelt beskriver personalet, at de andre børn er gode til at tage hensyn til det nystartede barn. De andre børn viser omsorg for og empati ved at være mere forsigtige omkring barnet. Hvis det nystartede barn alligevel viser utryghed ved de andre børn, fortæller personalet, at de anvender forskellige metoder til at afskærme barnet. Det gør de eksempelvis ved at tage det nye barn på skødet eller sætte det i en højstol, så det nye barn kan se de andre børn an og langsomt vænne sig til dem.

4.3 Tryghed gennem sammenhæng til hjemmet

Personalet i undersøgelsen lægger vægt på, at sammenhæng mellem hjem og dagtilbud bidrager til barnets tryghed i opstarten. Ved at skabe sammenhæng mellem de to livsarenaer mener de, at der kan ske en overførsel af tryghed hjemmefra til den nye hverdag i dagtilbuddet der gør, at barnet hurtigere vil føle sig tryg i dagtilbuddet. Denne sammenhæng mellem hjem og dagtilbud arbejder personalet med at skabe, dels ved at forældre deltager i de første dage af opstartsfasen, dels ved at barnet oplever genkendelighed fra hjemmet i dagtilbuddet i form af ensartede praksisser og objekter, der tages med i dagtilbuddet hjemmefra.

4.3.1 Forældrenes tilstedeværelse i opstartsfasen skaber tryghed

Sammenhæng til hjemmet skabes ifølge personalet først og fremmest ved, at barnets forældre deltager i de første dage. Når forældrene er med, får barnet mulighed for at undersøge de nye voksne i dagtilbuddet og de nye omgivelser fra en tryg base. En pædagog forklarer, hvorfor han mener, at det er vigtigt, at forældrene er med i de første dage:

> Det er den med, at vi tager det tryggeste i barnets liv med herned til det her fremmede sted, og så kan forældrene være med til at vise, at alting er trygt, og at de her voksne er søde. Så har barnet mulighed for at begynde at udforske, mens det stadig er trygt.
>
> Pædagog, vuggestue.

Personale understreger, at når barnet kan mærke, at forældrene er trygge, så kan barnet også begynde at føle tryghed. Der er dog, som tidligere nævnt, varierende forståelser af, hvor mange dage forældre skal tilbringe i dagtilbuddet i opstarten, og hvornår personalet mener, at forældres tilstedeværelse kan være en hæmsko for barnets opbygning af tryghed i dagtilbuddet. Det fortæller en pædagog om her:

> Vi har som fortrinsvis, at forældrene er med de første to dage, for vi har erfaring med, at hvis det bliver 3-4-5 dage, så bliver det endnu værre. Dette fordi barnet så har vænnet sig til, at forældrene skal være en del af institutionen.
>
> Pædagog, vuggestue.

Personale oplever således på den ene side, at forældres tilstedeværelse bidrager til, at barnet kan opbygge tryghed og på den anden side, at deres tilstedeværelse kan hæmme barnets mulighed for

at blive en del af dagtilbuddet. Med andre ord er der en grænse for, hvor længe forældrenes tilstedeværelse opfattes som tryghedsskabende. Denne grænse er på tværs af interviewmaterialet diffus, og pædagogisk personale og forældre giver udtryk for, at grænsen ikke italesættes eksplicit i samarbejdet.

4.3.2 Sammenhæng til hjemmet bidrager til barnets følelse af tryghed

Når det nye barn første gang skal være i dagpleje eller vuggestue uden sine forældre, kan genkendelighed til hjemmet fremme barnets opbygning af tryghed, fortæller personale og ledere. Jo mere genkendelighed mellem hjem og dagtilbud – jo mere overskud har barnet til andre ting som det at opbygge en tryg relation til de voksne eller til de andre børn i dagtilbuddet.

> Jo flere sammenhænge hjemmefra, som ligner det i institutionen, jo bedre.
>
> Pædagog, vuggestue.

Personale fortæller, at sammenhæng mellem hjem og dagtilbud fx kan skabes ved, at rutiner, lege og legetøj er ens og genkendelige for barnet. Det er også derfor, at personalet til start fx spørger forældrene om barnets rutiner og præferencer – fx for leg – for at kunne knytte an til disse.

Sammenhæng mellem hjem og dagtilbud kan også understøttes ved at bringe objekter fra barnets hjem med ind i dagtilbuddet. Det beskriver pædagogisk personale, at de har gode erfaringer med – fx i form at barnets sut, bamse, sutteklud eller lignende. Samtidig fortæller personale, at det kan understøtte barnets tryghed, når det får lov til at sove i sin egen barnevogn i begyndelsen af opstarten.

5 Samarbejde mellem forældre og dagtilbud om børns opstart

I dette kapitel stiller vi skarpt på, hvordan ledere og personale konkret samarbejder med forældre om barnets opstart i dagtilbud. Vi ser også på, hvilke faglige overvejelser ledere og personale gør sig om samarbejdet, og på hvordan de og forældrene oplever det - både når samarbejdet om opstarten fungerer godt, og når det fungerer mindre godt.

Undersøgelsen viser, at et centralt omdrejningspunkt for samarbejdet er *tryghed*. Når forældrene er trygge ved dagtilbuddet og det pædagogiske personale, så er børnene også trygge ved at gå i dagtilbud. Og omvendt - hvis forældrene ikke er trygge, så er barnet det heller ikke. Det giver både ledere og pædagogisk personale udtryk for på tværs af interviews. De siger samtidig, at et trygt barn er afgørende for, om barnet trives og har det godt i dagtilbuddet. Forældre taler i interviews også om betydningen af, at de er trygge ved personalet, hvilket de ser som afgørende for, at de overhovedet vil aflevere deres barn i personalets varetægt.

Men tryghed i forældresamarbejdet kommer ikke af sig selv, fortæller ledere og personale. Det kræver en indsats, hvor trygheden etableres igennem et vedvarende 'relationsarbejde', hvad angår både barn og forældre, som en leder formulerer det med henvisning til, at selve opstartsfasen handler om at skabe en tryg tilknytning til hele familien. Ledere og pædagogisk personale peger på særligt tre fokusområder i deres praksis, der skaber tryghed i forældresamarbejdet, hvilke også afspejles på tværs af forældreinterviewene som tryghedsskabende. De tre områder er:

- Formidling og brug af faglig viden. Forældre oplever det som trygt, når personalet tydeligt rammesætter opstartsfasen og begrunder deres praksisser med faglig viden.,
- Indsigt i barnets hverdag i dagtilbuddet. Forældre oplever tryghed, når de får indsigt i deres barns hverdag. Både små hverdagslige indsigter i, hvad barnet fx spiser og leger med og en ærlighed om det, der kan være svært, har betydning.
- Et tilpasset samarbejde baseret på gensidig lydhørhed. Det skaber tryghed for forældre, når dagtilbud er villige til at tilpasse praksis til den specifikke familie, og når de lytter til og anerkender forældrenes perspektiver.

5.1 Tryghed gennem formidling af faglig viden

Det har stor betydning for tryghed i forældresamarbejdet, at ledere og pædagogisk personale formidler deres faglige viden om børns trivsel og udvikling til forældre i opstartsfasen. Det mener ledere og personale, der i interviews definerer faglig viden som en blanding af teoretisk pædagogisk og psykologisk viden og erfaringsbaseret viden. Og forældrene fortæller, at de er enige. Det handler konkret om, at det pædagogiske personale giver deres samlede viden om barnet i opstartsfasen

videre til forældrene., Det sker fx, når personalet viser, de er i stand til at aflæse barnet og sætte ind med tiltag i tilfælde af dets mistrivsel, når de rammesætter opstarten, så barnets behov bliver tilgodeset, og når de guider forældrene.

5.1.1 Forældre oplever det som trygt, når personalet viser, at de ser barnet og kan understøtte barnets trivsel og udvikling

Det kan gøre forældre trygge ved dagtilbuddet, når de oplever, at personalet bringer deres faglige viden i spil ved at se barnets mange forskellige sider. Det betyder, at forældre både føler, at personalet er i stand til at afkode deres barn, og at det ikke bare er et ud af mange børn. Det bliver både afspejlet i leder-, personale- og forældreinterviews. En mor formulerer det sådan her:

> Han er ikke bare et nummer i rækken. Alt det, han er, bliver set. Det er trygt for os forældre.
> Mor, dagpleje.

Omvendt udtrykker forældre en utryghed ved dagtilbuddet og personalet, hvis de ikke føler, at deres barn bliver set. En forældre beskriver, at de tog deres tvillingebørn ud af dagtilbuddet blandt andet, fordi de havde oplevet, at personalet ikke interagerede med børnene, og at deres børn ofte blev sat på en højstol eller i et hjørne uden voksenkontakt. De havde en følelse af, at deres børn blev glemt i mængden.

Personale og ledere i undersøgelsen beskriver, at når de bruger deres faglighed til at vurdere og indvie forældrene i, hvad der vil være godt for barnet i opstartsfasen, så dets behov bedst muligt bliver mødt, konsolideres forældrenes tryghed yderligere. Det har således betydning for forældres tryghed, at personalet formår at aflæse det enkelte barn, og dermed bringe deres faglige viden i spil ved at handle på baggrund af barnets behov. Særligt nævner personale og ledere, at det giver tryghed for forældre, når de oplever, at personale reagerer med det samme, hvis de oplever, at deres barn ikke trives, og at det er bedre at tage tingene i opløbet, end når det allerede er gået galt. En leder fortæller:

> Det handler om at være hurtigt ude, hvis personalet oplever, at et barn ikke trives. Og det behøver ikke være store ting. Det kan også være de små ting.
> Leder, vuggestue.

Samtidig udtrykker personale og forældre i undersøgelsen, at det giver tryghed, når forældre oplever, at personalet også tager ansvar for situationen og fortæller forældrene, at de nok skal tage hånd om, at barnet kommer i trivsel igen. En leder understreger betydningen af denne praksis ved at sige:

> Hvis man formår at kommunikere, hvad man ser ved deres barn. Der er det her og bare rolig, vi skal nok følge det til døren.
> Leder, vuggestue.

Når personalet kommunikerer, hvorfor de gør, som de gør, viser de, at de har en værdifuld faglig viden, hvilket både ledere, personale og forældre giver udtryk for skaber tryghed for forældrene. Personale giver i den forbindelse udtryk for, at forældre ofte er nysgerrige på de pædagogiske overvejelser bag konkrete praksisser.

5.1.2 Forældre oplever det som trygt, når der er en tydelig rammesætning af opstarten

Forældre oplever, at en tydelig rammesætning af opstarten giver tryghed. Det siger både forældre, ledere og personale i interviews. Det giver tryghed at vide, hvad man kan forvente, og hvad der forventes af en som forælder. En mor formulerer det sådan her:

> Jeg følte mig tryg ved pædagogerne, fordi de var meget klare i strukturen og gode til at lægge en plan.
>
> Forælder, vuggestue.

Rammesætningen handler, ifølge pædagogisk personale og ledere, både om at skitsere opstartens omfang og indhold, men også om hvordan forældre kan forvente, at barnet reagerer, og hvordan de selv kan agere i opstartsfasen til barnets bedste. Fx i afleveringssituationen hvor en leder bl.a. fortæller om, at de indledningsvist gør meget ud af beskrive over for forældre, at det er dem, der skal aflevere barnet til personalet, og ikke personalet der skal tage barnet ud af favnen på dem: Det, at det er forældrene, der afleverer, signalerer over for barnet, at dagtilbuddet er et godt sted at være, og det smitter af på barnet. Forældre fortæller, at de sætter pris på, at personale klæder dem på til, hvordan de bedst kan handle til barnets bedste i opstarten. Nogle gange er det også i selve situationen, at personalet fortæller forældre, hvordan de gerne skal agere – fx ved at gå med det samme fremfor at trække afleveringen ud, da det ifølge personale og ledere er til barnets bedste. En leder uddyber, hvordan de helt konkret griber det an:

> Mange forældre er usikre, og så siger vi, nu skal du gå, og nu vinker du. Jeg fornemmer, at guiden fra pædagogernes side er super vigtig for, at forældrene ikke bliver utrygge og har en ubehagelig fornemmelse, når de går ud af døren. Selv når det er andengangsforældre, så er det vigtigt at guide.
>
> Leder, vuggestue.

Undersøgelsen viser, at, forældre føler sig trygge ved dagtilbuddet, når personale formår, dels at formidle en klar struktur for opstartsfasen, dels at guide forældre i, hvordan de kan bidrage til, at barnet får den bedst mulige opstart.

5.1.3 Personalet oplever, at forældre bliver trygge ved samarbejdet, når de bliver guidet i forældrerollen

Personalet i undersøgelsen oplever, at forældrene har brug for hjælp til, hvordan de som forældre skal agere over for deres barn i det hele taget. På tværs af interviewmaterialet er der blandt ledere og personale en opfattelse af, at mange forældre er usikre i deres forældrerolle, hvilket smitter af på, hvordan de griber deres barns opstart i dagtilbud an. De oplever, at forældre efterspørger det, der både kaldes for gode råd, guidning og vejledning. Det gælder særligt for det, de kalder for førstegangsforældre, der ikke har tidligere erfaring med at have et barn i dagtilbud.

I interviews beskriver personalet, at de guider forældrene i form af formidling af faglig viden og erfaringer om forældrerollen i opstarten og mere generelt. Det kan dreje sig om, hvordan forældre bedst løser konflikter med barnet, om motorik, søvn og kost eller om, hvad tryg tilknytning til forældrene indebærer. Disse emner kan dog godt skabe uoverensstemmelser i forældresamarbejdet, hvis personale og forældre fx har forskellige opfattelser af, hvad der er til barnets bedste, og hvordan der bedst skabes tryghed for barnet. I den forbindelse pointerer en leder, at det vigtigt, at forældrene i guidningen føler sig set og hørt og ikke belært:

> Mange forældre er i dag usikre, og i den forbindelse er personalet bevidste om ikke at være belærende og opdragende, men at tale ud fra viden og erfaring, hvor de fortæller om, hvad de ved kunne hjælpe i denne situation. Men de vil ikke diktere forældrene om, at de skal gøre noget på en bestemt måde, men vil gerne lytte til forældrene og hjælpe dem ud fra deres erfaringer.
>
> Leder, vuggestue.

Denne guidning af forældre finder først og fremmest sted i hverdagen i de daglige dialoger, men er også rammesat mere systematisk gennem oplæg på forældremøder. Eller som led i det, de i en af institutionerne kalder for udvidede mødregrupper, som både fædre og mødre bliver tilbudt at deltage i som del af deres barns opstartsforløb. Til mødregrupperne kommer forældrene og hører et oplæg om et fagligt emne, og de kan derefter spørge ind til emnet og samtidig drøfte det og sparre omkring det med de andre forældre.

5.2 Tryghed gennem indsigt i dagtilbuddets hverdag

Indsigt i hverdagen har stor betydning for, at forældre føler sig trygge ved personalet og dagtilbuddet. Det giver både ledere, personale og forældre udtryk for på tværs af interviewene. Det gælder både indsigt i, hvad barnet laver i løbet af dagen, og hvordan barnet har det. Her fortæller forældre, at det også er vigtigt for dem, at personalet er ærlige om, hvis barnet har haft en mindre god dag. Når forældre ikke oplever at få indsigt i hverdagen, så beskriver de omvendt, at det gør dem utrygge ved, om deres barn er i gode hænder, og om dets behov bliver mødt.

Undersøgelsen viser, at forældre får indsigt i hverdagen både gennem daglig dialog med personalet, ved at blive inviteret indenfor og være med i dagtilbuddets hverdag og gennem en løbende digital kommunikation. Særligt den daglige dialog bliver i interviews fremhævet som betydningsfuld af både forældre, personale og ledere, da det her er muligt for forældre også at spørge ind til barnets dag.

5.2.1 Indsigt i hvad barnet laver i dagtilbuddet gør forældre trygge ved, at barnet har en hverdag med gode oplevelser

Undersøgelsen viser, at det er vigtigt for forældre at få et indblik i alt det, deres barn laver i løbet af dagen. Det kan handle om, hvilke lege barnet har leget og sammen med hvem, hvad det har spist, hvor længe det har sovet til, om barnet selv kravler op på sin stol mv. Forældre fortæller, at de har brug for at vide, at barnet har en hverdag fyldt med gode oplevelser, der møder barnets interesser og stimulerer dets udvikling. En far siger fx:

> Det betyder meget, når jeg kommer og henter ham, at jeg får en dagsfortælling om, hvad der er sket. Det bliver jeg glad af og står og smiler. Det er fantastisk, at dagplejeren gør det. Hun fortæller, at de har gået en tur eller været i skoven eller været på legeplads og leget med nogle. I dag har mit barn rendt rundt bag et shelter og leget hele eftermiddagen. Det er jo vores barn i en nøddeskal, der er ude og opleve verden.
>
> Far, dagpleje.

Forældre udtrykker i interviews, at det ikke er nok bare at få at vide, at barnet har haft en fin dag, da mange forældre har savnet deres barn og vil vide mere om dets oplevelser. Hvis forældre blot får at vide, at barnet har haft en god dag, så beskriver de, at de kan føle, at de går glip af for meget. En mor formulerer det sådan her:

> Tit siger de bare, at han har haft en rigtig fin dag – det er det, man får at vide, når man henter. Men det er svært, at han har en hel dagligdag, hvor jeg faktisk ikke ved, hvad han laver. Hvad laver de, når de har de der cirkler, og når de sidder og spiser? […] Der er mange detaljer, man ikke har indblik i.
>
> Mor, vuggestue.

Både personale og forældre nævner i den sammenhæng betydningen af den daglige dialog til at give forældre et indblik i, hvad barnet er optaget af og laver i løbet af hverdagen – eller det at forældre bliver inviteret indenfor i dagtilbuddet ud over den tidlige opstartsfase og får lov til at opleve barnet i dagtilbuddet. Begge dele giver forældre mulighed for at spørge ind til og selv opleve alt det, barnet oplever. Samtidig fortæller ledere og personale om, at de i høj grad bruger intranettet til at lægge billeder og praksisfortællinger fra hverdagen op, for at give forældre et indblik i deres barns hverdag i dagtilbuddet.

5.2.2 Indsigt i, at personale formår at trøste barnet, gør forældre trygge ved, at deres barn bliver mødt med omsorg

Både forældre, personale og ledere fortæller, at det er utrygt for forældre at gå fra et barn, der græder. Særligt i opstartsfasen lægger personale derfor vægt på enten at ringe, sende en sms eller sende en lille video af, at barnet nu smiler og har det godt igen. Forældre beskriver, at de bliver trygge, når de oplever, at personalet er i stand til at trøste og drage omsorg for deres barn. Det styrker også samarbejdsrelationen, når personalet giver sig tid til at kommunikere til om, at barnet nu er glad, da forældre føler sig mødt i deres behov. En far fortæller, at personalet i deres barns dagtilbud netop er gode til at kommunikere om, når barnet har det godt igen oven på en aflevering, hvor barnet har grædt, og at det betyder meget for både ham og barnets mor:

> Særligt i de første uger fik vi sendt SMS'er og billeder af, hvordan det gik, fordi han græd, når han blev afleveret. Men så snart han ikke kunne se os længere, så stoppede han med at græde. og så fik vi en sms om, at nu var han glad igen. Det var guld værd. Så kan man komme videre med dagen som forældre. Ellers starter dagen dumt, når ens barn græder. Men så er det rart at få sådan en besked, hvor man kan se, at han hygger med de andre på græsplænen. Det betyder meget.
>
> Far, dagpleje.

En mor fortæller om en lignede episode, hvor hun oplevede, at personalet gjorde en ekstra indsats for hendes skyld, så hun vidste, at hendes barn var glad igen:

> Jeg havde lige afleveret mit barn, og han var lidt ked af det. Jeg nåede dog kun lige at sætte mig ud i bilen, før de ringede derindefra og fortalte, at han var blevet glad igen. Der ramte personalet lige ind i noget, som jeg er vild med. Det at give det ekstra – det havde de egentlig ikke behøvet.
>
> Mor, vuggestue.

Personale gør samtidig meget ud af at fortælle forældre, at de altid må ringe, hvis de sidder med en dårlig mavefornemmelse derhjemme. Forældre oplever den praksis som en anerkendelse af, at det er svært at aflevere sit barn, når det græder eller på andre måder viser, at det er utrygt ved at være i dagtilbuddet.

5.2.3 Ærlighed om det, der er svært, får forældre til at stole på personalet

Forældre fortæller, at det er vigtigt for, at de er trygge ved at aflevere deres barn, at de oplever, at personalet er ærlige om, hvis barnet har haft en mindre god dag, og hvis personalet en dag ikke er i stand til at trøste barnet. Så ved forældrene, at der ikke bliver fejet noget ind under gulvtæppet, og at de kan stole på, at de netop får det at vide, hvis barnet ikke har det godt. En mor beskriver, at de har oplevet, at personalet har ringet hjem, hvis de i vuggestuen slet ikke kunne få deres tvillinger til at holde op med at græde, og hvis de har en rigtig dårlig dag, hvilket hun sætter stor pris på:

> Det synes jeg er rart. Og at personalet kan stå ved, at barnet har været ked af det og ikke undlader at sige det. Det giver en god mavefornemmelse. Det er ægte […] Det gør, at vi føler os mere trygge.
>
> Mor, vuggestue.

Personale fortæller samtidig, at de aldrig kunne finde på ikke at ringe, hvis et barn er meget ked af det. De oplever, at det er vigtigt, at forældre kan stole på, at de som personale kontakter dem, hvis barnet ikke har det godt og bliver ved med at græde. En pædagog siger det sådan her:

> Forældrene kan stole på, at der bliver ringet, hvis det går skidt. Vi er dygtige til at mærke efter, hvad et barn kan tage og ikke tage. […] Vi bestræber os på at vise og forklare forældrene, at vi er autentiske over for deres børn, og lytter til hvornår det bliver for meget for børnene.
>
> Pædagog, vuggestue.

Personale giver udtryk for, at denne kommunikation medfører, at forældre kan hente deres børn, hvis det en dag er særligt hårdt at være i dagtilbud for barnet, så opstarten får lov til at være i barnets tempo og på barnets præmisser. Ligesom både forældre, personale og ledere fortæller, at en sådan indsigt for nogle forældre kan betyde, at de efter noget tid må træffe en beslutning om, at barnet måske vil have bedre af at skifte til et andet dagtilbud – fx et der er mindre og med færre børn. En pædagog forklarer, at det netop er en typisk årsag til, at forældre træffer en beslutning om at skifte institution.

5.3 Tryghed gennem lydhørhed og tilpasning til den enkelte familie

Alle børn og familier er forskellige. Sådan siger ledere og personale, og derfor taler de også i undersøgelsen om, at ethvert godt samarbejde med forældre er baseret på gensidig lydhørhed og må tilpasses til den enkelte familie. Ikke mindst i opstarten. Det arbejder dagtilbud ved at: 1) have fokus på at opbygge et kendskab til den enkelte familie og 2) justere opstartsforløbet med afsæt i familiens behov. Dog er det dilemmafyldt for det pædagogiske personale, da de kan opleve, at en praksis, der imødekommer et enkelt barn, ikke nødvendigvis imødekommer børnefællesskabet. Det gør det tilpassede forældresamarbejde til en vanskelig balancegang mellem netop det enkelte barn og familie på den ene side og fællesskabet på den anden.

5.3.1 Kendskab til familien sikrer indsigt i familiens behov og danner afsæt for en tryg samarbejdsrelation

Undersøgelsen viser, at et grundigt kendskab til den enkelte familie er en forudsætning for et godt forældresamarbejde. Derfor lægger ledere og personale i interviews stor vægt på at lære familier grundigt at kende fra start. Det kan både dreje sig om at anvende forældrenes viden om barnet som en ressource for det pædagogiske arbejde, men det handler også om at opfordre forældrene

til at fortælle, hvis der er noget særligt derhjemme, som påvirker barnet i en periode. Ledere og personale beskriver, at de særligt under opstartssamtalen eller på første dag har en systematisk praksis for at spørge ind til hele familien. På den måde oplever personale og ledere, at de hurtigt får kendskab til de nødvendige informationer om familien, der kan have betydning for barnet i opstarten.

Lydhørhed over for forældres viden om barnet kan bidrage til udvikling af den pædagogiske praksis

Forældre har en vigtig viden om barnets trivsel og interesser, som pædagogisk personale beskriver, at de kan anvende i deres praksis. Hvis personale opnår et grundigt kendskab til barnet, oplever de, at de bedre kan tilpasse hverdagen til barnets behov. Det kan dreje sig om at spørge ind til fx barnets søvnrytme, kostvaner og mulige allergier, men også med fokus på barnets interesser – fx for at kunne stille biler frem den første dag, hvis barnet er særligt optaget af netop biler. Personale fortæller, at det også kan handle om, at de har svært ved at få barnet til at sove og derfor spørger forældre om, hvad der virker godt derhjemme for at kunne gøre brug af det i dagtilbuddet.

> For det er dem [forældrene], som kender barnet bedst og det skal der være respekt om.
> Leder, vuggestue.

Ledere og pædagogisk personale oplever, at deres interesse for forældres viden om barnet, bidrager til, at forældre bliver trygge i samarbejdsrelationen, idet forældrene kan mærke, at personalet vil deres barn det bedste. Ligesom forældres perspektiver ifølge personale og ledere er interessante input til udvikling af praksis, idet de oplever, at forældre ser hverdagen på nye måder og derfor kan stille spørgsmål til, hvorfor de i dagtilbuddet gør, som de gør. Det kan danne afsæt for faglig refleksion og til tider også for justeringer af praksis.

Med andre ord er der en balancegang mellem på den ene side at fortælle og guide forældre i, hvad personalet vurderer er godt for barnet, og på den anden at side at være åbne over for forældres viden og perspektiver. En leder fortæller her om denne balancegang:

> Personalet siger, hvad de tænker, vil være godt. Og så er de også meget lydhør over for forældrene og spørger forældrene: Hvad tænker I om det? Tænker I også, at det er det rigtige at gøre? Kunne I også havde det godt med det? […] Det er vigtigt at inddrage, så forældrene også synes, det er en god idé. Så er det virkelig tæt samarbejde og meget stor åbenhed.
> Leder, vuggestue.

Undersøgelsen viser, at der, hvor samarbejdet om barnets opstart bl.a. kan køre skævt, er netop der, hvor forældrene ikke oplever, at der er en nysgerrighed på deres perspektiver på barnets behov, og hvordan barnets behov bedst bliver mødt i dagtilbuddet. Det kommer særligt til udtryk i forældreinterviewene. I disse situationer kan der opstå konflikter mellem forældre og personale, hvis de har forskellige perspektiver, og hvis forældre oplever, at deres perspektiver ignoreres. Eksempler på konflikter har i undersøgelsen været, hvilken stol barnet har bedst af at sidde i, om barnet må få sol på sig eller ej, og hvorvidt barnet har brug for, at forældre er med længere tid i opstartsfasen. En forælder fortæller, at hun oplever en konflikt med en pædagog, der fx mener, at hun som forælder holder barnet for tæt til sig under opstarten, mens hun selv oplever, at det giver hendes barn tryghed som afsæt for senere at gå på opdagelse i dagtilbuddet.

Ledere fortæller, at de oplever, at de har en særlig rolle i disse konfliktsituationer. Ledere beskriver i interviews, hvordan det fra deres side både er vigtigt at spørge ind til forældres holdninger og oplevelser og til tider også agere mæglere mellem forældre og personale, men som en der samtidig har til opgave at forklare yderligere, hvorfor de i dagtilbuddet gør, som de gør baseret på deres faglige viden. Udfordringen er så, hvis det netop er den italesatte faglige viden, der er for langt væk fra

forældrenes egne opfattelser af, hvad der er barnets behov. I disse situationer forklarer ledere, at de kan ende med, at forældre finder et andet dagtilbud til deres barn.

Svære ting i familien kan have betydning for barnet i dagtilbuddet

I undersøgelsen beskriver ledere og pædagogisk personale, at de interesserer sig for den kontekst, som barnet kommer fra, og derfor ofte beder forældre dele viden om dem selv og hele familiens liv. De begrunder de med, at forældres adfærd og trivsel har indflydelse på barnet. Det kan fx dreje sig om, at den ene forælder er væk med arbejdet i en periode, er stresset, syg eller ked af det, fordi en god ven er død. Personale kan også spørge ind til graviditet og fødsel, da de i interviews fortæller, at det godt kan have en påvirkning på familiens ve og vel. En pædagog fortæller, at de siger til forældrene:

> […] det som der sker i jeres liv som voksne, har direkte påvirkning på dit barn. Børn kan læse og mærke, hvis der er noget, som er galt. De ved måske ikke, at din bedste ven er død, men de kan mærke, at far er ked af det.
>
> Pædagog, vuggestue.

Personale udtrykker altså, at det er vigtigt, at forældre deler svære ting i deres liv med dem, så personalet ved, hvad der kan ligge til grund for, at barnet eksempelvis er mere udadreagerende i en periode og kan have brug for ekstra nærvær og omsorg. De oplever dog, at det varierer, hvor åbne forældre er. Personale udtrykker, at hvis nogle forældre har svært ved at inddrage dem i deres privatliv, er det vigtigt, at de som personale ikke presser forældrene, men arbejder på at opbygge tillid i samarbejdsrelationen, sådan at forældrene efterhånden føler sig trygge ved at inddrage personalet i familiens liv.

Som led i at kunne spørge ind og lære familier bedre at kende, fortæller ledere i interviews, at de godt kan tænke sig at starte op med en ordning om hjemmebesøg forud for opstart. Ledere beskriver, at hjemmebesøget kan give anledning til at mødes med forældre i et mere fortroligt rum, hvor forældre vil føle sig trygge og måske vil åbne mere op. På samme måde beskriver ledere, at overleveringer fra sundhedsplejersken kan være en vigtig kilde til indsigt i familiens behov. Der er dog også et perspektiv blandt ledere, der går på, at en sådan overlevering kan gøre, at forældrene bliver sat unødigt i bås, hvorfor det er bedre at møde forældrene uden en sådan forudgående viden.

5.3.2 Justeringer i praksis afstemt med familiens behov skaber bedre rammer for og tryghed i opstart

Ledere og personale lægger vægt på, at et tilpasset forældresamarbejde også handler om i opstartsperioden hele tiden at foretage justeringer for at imødekomme familiens behov. Relevante justeringer kan fx være at lade forældre aflevere deres barn, så det passer bedst med barnets døgnrytme, eller at forældrene er kortere eller længere tid med i opstarten afhængigt af, hvad forældrene har mulighed og behov for. Det hænger sammen med udtalelser som, at det ikke er muligt at fastsætte, hvor lang tid opstarten tager, fordi det er helt individuelt fra familie til familie. En leder siger:

> Har forældrene behov for at sidde der i fire dage, så lad dem sidde der i fire dage. Hvis forældrene ikke er klar, så er børnene det heller ikke.
>
> Leder, vuggestue.

Ledere og pædagogisk personale taler dog samtidig om udfordringer ved at skulle justere i praksis for det enkelte barns eller den enkelte families skyld, da de oplever, at det kan gå ud over fælles-

skabet og hverdagens rytme, der bl.a. indebærer, at personale holder pause på bestemte tidspunkter af dagen. Det er med andre ord i orden, at barnet til start ikke sover samtidig med de andre børn, men på sigt taler særligt vuggestueledere om, at barnet skal sove samtidig med de andre, så det netop bliver muligt at afholde pause og afsætte ressourcer til hele børnegruppen. En leder siger det sådan her:

> Det enkelte barn skal trives, men det skal børnegruppen også. Når et lille barn starter, kan det ikke følge vuggestuens rytme fra start – det tager lidt tid, men langsomt skal barnet køres ind i vuggestuens rytme, hvor barnet skal sove og spise på tidspunkter, der passer til vuggestuens rytme, så barnet kan være vågent, men der er flest voksne.
>
> Leder, vuggestue.

Forståelsen af det tilpassede forældresamarbejde som væsentligt skal derfor ses inden for den ramme, at ledere og personale samtidig skal have hverdagen til at gå op for alle børn og for det pædagogiske personale. Det er i den sammenhæng interessant, at det i leder- og personaleinterviewene ikke fremgår, at de fortæller forældrene om denne mulige modsætning mellem barnets behov over for børnefællesskabets og den institutionelle rytme. Det kan hænge sammen med, at ledere og personale netop oplever det tilpassede forældresamarbejde som betydningsfuldt for en god og tryg samarbejdsrelation og for at møde barnets behov. En manglende eksplicitering af netop dette modsætningsforhold kan imidlertid gøre det ugennemsigtigt for forældre, hvad der muligt i samarbejdet og dermed potentielt også skabe utryghed i relationen mellem dagtilbud og forældre.

6 Fagligt samarbejde om opstart

I dette kapitel sætter vi fokus på det fjerde og sidste praksisområde, vi har undersøgt, nemlig dagtilbuddenes faglige samarbejde om børns opstart i dagpleje eller vuggestue – såvel internt blandt personalegruppe og ledelse i dagtilbuddene som eksternt med sundhedsplejersker. Vi ser på de processer for fælles faglig refleksion, der indrammer og informerer dagtilbuddenes praksis for nystartede børn.

Som beskrevet i kapitel 1 er der en relativt lille variation i organiseringen af selve opstartsperioden på tværs af dagtilbud og kommuner. Derimod har vi baseret på interviewmaterialet blandt ledere, personale og sundhedsplejersker fundet, at der er stor variation, hvad angår dimensionerne: *indhold i, form på og rammer for* det faglige samarbejde om børns opstart i dagtilbuddene. Det varierer bl.a., hvorvidt det primært er egne faglige praksiserfaringer og/eller faglig teoretisk viden, der trækkes på faglige snakke. Det varierer også, hvorvidt børns opstart i dagpleje og vuggestue er et fagligt emne, der løbende bliver drøftet i dagtilbuddene. Desuden varierer det, i hvilken grad ledere understøtter det faglige samarbejde om børns opstart i dagtilbud. Ligesom det varierer, på hvilken måde dagtilbuddene involverer andre faggrupper i et tværfagligt samarbejde om børns opstart.

Interviews blandt ledere og personale viser, at de oplever, at det faglige samarbejde har betydning for kvaliteten af de forskellige opstartspraksisser. Bl.a. oplever ledere og personale, at de gennem fagligt samarbejde om børns opstart i dagtilbud udvikler et fælles fagligt sprog, der gør, at de forstår hinanden bedre og dermed også bedre kan samarbejde vellykket om overgangen fra hjem til dagpleje og vuggestue fremadrettet. Samtidig oplever ledere og personale, at fagligt samarbejde bidrager til børnenes trivsel, da samarbejdet gør dem i stand til at tilrettelægge opstartspraksisser, så de i højere grad imødekommer børnenes behov. Det øger samtidig personalets faglige engagement, at de oplever at være med til at gøre en positiv forskel for børnene.

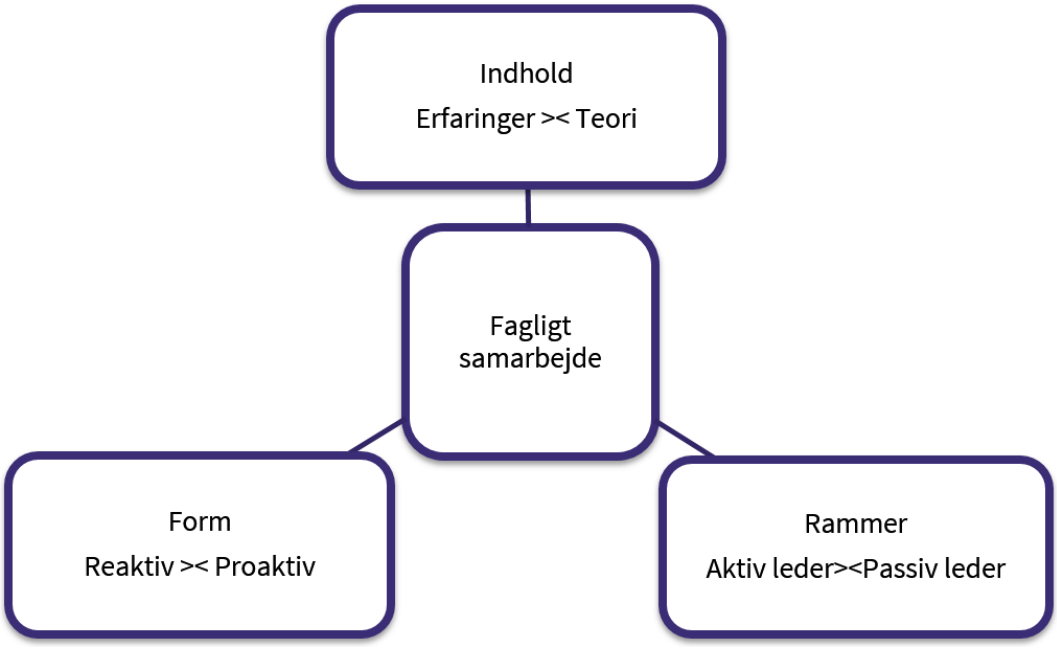
6.1 Dimensioner af fagligt samarbejde: Indhold, form og rammer

Interviews blandt personale, ledere og sundhedsplejersker viser, at det faglige samarbejde om børns opstart i dagtilbud overordnet varierer på de tre dimensioner: *indhold i*, *form på* og *rammer for* det faglige samarbejde. Indholdsdimensionen indeholder et spænd, hvor dagtilbud i overvejende grad enten trækker på faglige erfaringer eller faglig teoretisk viden i deres samarbejde. Formdimensionen indeholder et spænd mellem en reaktiv og en proaktiv refleksionskultur, og rammedimensionen beskriver lederens centrale rolle i at understøtte det faglige samarbejde.

Det er væsentlig at holde sig for øje, at dagtilbuddene ikke nødvendigvis taler eller agerer ud fra praksisser i blot den ene eller anden ende af dimensionernes spænd, men kan placere sig forskellige steder inden for disse. Dimensionerne udfoldes én af gangen i de tre afsnit nedenfor. De er opsummeret i figuren.

FIGUR 6.1

Dimensioner af dagtilbuds faglige samarbejde om børns opstart

6.1.1 Indhold i det faglige samarbejde spænder mellem egne erfaringer og viden udefra

Det faglige samarbejde om opstart i dagtilbuddene spænder mellem at være primært baseret på viden *indefra* – dvs. personalets egne faglige erfaringer - til at være struktureret om og baseret på indspark *udefra* – fx fra pædagogisk eller psykologisk faglig viden fra faglitteratur eller konferencer.

Samlet set ser vi i interviewmaterialet blandt ledere og personale, at både egne faglige erfaringer *indefra* og faglig viden *udefra* bliver tilskrevet betydning for kvaliteten af opstartspraksisser, og at begge typer indholdsviden supplerer hinanden godt i arbejdet på at skabe gode opstartsforløb for børn i dagtilbud. Dog er det forskelligt i hvor høj grad særligt faglig viden udefra bliver bragt i spil i det faglige samarbejde i dagtilbuddene.

I den ene ende af spændet er det et gennemgående perspektiv blandt dagplejere og pædagoger i undersøgelsen, at deres egne erfaringer med opstart er helt centrale. Det gælder både i deres daglige praksisser for og faglige samarbejde om børns opstart. Det er faglige erfaringer, som personalet hyppigt får mulighed for at udbygge, da der ofte starter nye børn.

> Jeg tror, at vi generelt kører på erfaring og fornemmelser med indkøring. Vi er på kurser hvert eneste år om sprog, forældresamarbejde eller interaktion mellem mennesker. Men jeg kan ikke rigtigt huske, om vi har haft noget om indkøring
>
> Dagplejer.

Personale oplever, at de i mødet med børn og forældre kan bruge deres tidligere faglige erfaringer til at imødekomme de forskellige behov, som barnet og dets familie har. I og med det er egne erfaringer, der primært ligger til grund for opstartspraksisser, så er det også egne erfaringer, der er i fo-

kus i det faglige samarbejde om opstarten. Det vil sige, at det er erfaringer med konkrete opstartsforløb, der tales ud fra og sparres om, når personale oplever, der er behov for det. I den sammenhæng fremgår det af interviews med ledere og personale, at der her er mere fokus på de konkrete forløb, hvor personale oplever, at opstarten kører skævt, end på erfaringer med opstart på tværs af den samlede børnegruppe.

I den anden ende af spændet er der dagtilbud i undersøgelsen, som har været igennem en faglig udviklingsproces med fokus på overgangen fra hjem til dagtilbud, hvor de har indhentet faglig viden udefra som indspark til deres faglige samarbejde og praksisser. Det kan fx være viden fra læst faglitteratur, konferencer, foredrag, tilsynsbesøg eller andet, som de reflekterer over og lader sig inspirere og guide af i deres opstartspraksisser, som pædagoger og ledere fortæller om i citaterne her:

> Mine første erfaringer med indkøring var, at det var en hurtig proces. Men stille og roligt er institutionen begyndt at ændre denne proces og finde materialer om det. Vi var til et foredrag, som fuldstændig ændrede vores perspektiv. Det blev et meget mere komplekst billede på samspillet med børnene og deres forældre.
>
> Pædagog, vuggestue.

> Nu er der jo denne her bog, som vi har læst. Og ligeså snart man går ind i det [opstart], så er der jo meget at komme efter. Pædagogerne har det jo også med i baghovedet [hvad der er vigtigt i en opstartsproces], men det kan også blive skarpere.
>
> Pædagog, vuggestue.

> Vi snakkede om tilknytningsteori i forhold til opstart og det affødte faglige diskussioner om, hvad omsorg egentlig er. Vi brugte Bowlby og Ole Henrik Hansen. Vi snakkede om, at det ville være godt med besøg inden opstart. Det ville give et skærpet fokus på samarbejdet
>
> Leder, vuggestue.

Disse dagtilbud oplever, at vidensindsparkene har åbnet deres øjne for vigtige pædagogiske forhold og omstændigheder i børnenes opstart – fx med fokus på den betydning, som tryghed i overgangen fra hjem til dagpleje eller vuggestue har.

6.1.2 Formen på det faglige samarbejde spænder mellem en proaktiv og en reaktiv refleksionskultur

Dimensionen *form* på det faglige samarbejde vedrører dagplejeres og pædagogers refleksionskultur med fokus på, hvordan de forholder sig til egen og andres opstartspraksisser. De vuggestuer og dagplejere, der har medvirket i undersøgelsen, placerer sig forskellige steder i et spænd mellem en *proaktiv* refleksionskultur om opstart i den ene ende, og i den anden ende en *reaktiv* refleksionskultur.

Refleksionskultur om opstart dækker både over, hvordan opstartsforkøb drøftes på korte møder og dialoger i dagligdagen og i mere strukturerede fora fx på personalemøder. I dagplejen er muligheden for daglige, faglige snakke og møder med kollegaer mindre end i vuggestuer, og refleksionskulturen udspiller sig i stedet gennem samtaler med dagplejepædagogen (dagplejeleder eller dagplejekonsulent), og når dagplejere mødes med andre dagplejere i legestuer eller på fælles faglige møder.

Det er væsentligt at understrege, at dagtilbud i undersøgelsen godt kan placere sig i begge ender af spændet i denne dimension og på den måde både være både reaktive og proaktive i deres faglige

samarbejde om børns opstart i dagtilbud – fx ved at have et tværfagligt samarbejde med sundhedsplejersken uden en systematisk drøftelse af opstart på bl.a. personalemøder. Endvidere skal typologien læses ud fra en opmærksomhed på, at der ikke nødvendigvis er en til en sammenhæng mellem dagtilbuds faglige samarbejde om opstart og den pædagogiske kvalitet, børn og forældre møder i konkrete opstartsforløb.

I dagtilbud med en proaktiv refleksionskultur om opstart beskriver personalet, at de har en systematisk tilgang til at drøfte emnet. Personalet samarbejder proaktivt – dvs. at de har fokus på kontinuerlig refleksion og praksisudvikling og ikke blot på at justere praksis, når det fremstår nødvendigt – fx hvis der er udfordringer i forældresamarbejdet om barnets opstart. I den proaktive refleksionskultur fortæller dagtilbud, at de drøfter deres generelle praksisser for fx samarbejdet med forældre til nystartede børn og opbygning af en tryg relation til børnene på personalemøder, faglige temadage eller lignende. En pædagog fortæller fx, at emnet opstart er fast indhold på stuemøder og såkaldte "refleksionsmøder". I en proaktiv refleksionskultur fylder snakke om konkrete opstartsforløb desuden en del i de daglige snakke i personalegruppen, som illustreret i citatet nedenfor.

Forbundet til den proaktive refleksionskultur er en forståelse blandt personalet af, at opstart er et komplekst fænomen, der netop kræver en reflekteret pædagogisk praksis. I dagtilbud med en proaktiv refleksionskultur er der desuden generelt fokus på at forholde sig analytisk og samtidig kritisk til eksisterende opstartspraksisser og de logikker, som disse bygger på for på den baggrund at kunne ændre dem, så de bedre møder børnenes behov.

> Opstart har været et udviklingspunkt for os. På en personaledag satte vi fokus på det ved, at personalet afholdt workshops med forskellige vidensområder. En var om tilknytning.
>
> Leder, vuggestue.

> Som sagt bruger vi meget tid på det her [at snakke om børns opstart i dagtilbuddet], selvom det ikke er på dagsordener. Det er nok noget af det, vi bruger allermest tid på og noget, vi snakker meget om og deler erfaringer om.
>
> Pædagog, vuggestue.

I dagtilbud med en reaktiv refleksionskultur aktiveres det faglige samarbejde, når et konkret opstartsforløb udfordrer. I disse dagtilbud beskriver ledere og personale, at opstart ikke et emne, der drøftes systematisk på fx personalemøder, og der eksisterer få fælles retningslinjer for, hvordan opstarten skal foregå, og hvad der skal guide personale i deres opstartspraksisser. Personale fortæller, at de ofte søger enkeltvis sparring fra kollegaer, ledelse eller andre fagpersoner, når en konkret opstart går skævt. Der er derfor heller ikke en systematisk og kontinuerlig tilgang til evaluering, refleksion eller praksisudvikling omkring emnet. Det betyder også, at konkrete opstartspraksisser er relativt personbårne og først og fremmest tilrettelægges af den enkelte pædagog eller dagplejer fremfor i fælles dialog: Det faglige samarbejde om opstarten kan derfor blive trængt i baggrunden. Ledere og personale beskriver desuden, at den lave grad af et systematiseret fagligt samarbejde kan betyde, at opstartspraksisser foregår på rutinen og i mindre grad tilpasses til det enkelte barn og familie.

6.1.3 Ledelsen spiller vigtig rolle i at skabe gode rammer for fagligt samarbejde

I interviews med ledere og personale går det igen som et centralt perspektiv, at lederen af dagtilbuddet spiller en afgørende rolle i at igangsætte, fastholde og kvalificere processer for fagligt samarbejde.

Interviewmaterialet blandt ledere og personale viser imidlertid, at det varierer på tværs af de deltagende dagtilbud, i hvor høj grad lederen er aktiv i forhold til at rammesætte det faglige samarbejde. I nogle dagtilbud inddrages lederen primært, når der er større udfordringer i et opstartsforløb og forholder sig i øvrigt passivt i forbindelse med konkrete opstartsforløb og faglig udvikling om emnet. I andre dagtilbud etablerer ledere mere aktivt de overordnede rammer for samarbejde på fx personalemøder, sørger for søgning og brug af faglitteratur om emnet og sparrer i det daglige samarbejde om børns opstart.

I den daglige sparring ser lederens fysiske tilstedeværelse og tilgængelighed ud til at have betydning for, hvor meget lederen indgår i den faglige dialog. Det fortæller en leder om her:

> Personalet bruger meget mig til at sparre med. Huset er ikke så stort, så jeg vil derfor hurtigt fornemme, hvis der er noget. Så hvis personalet ikke selv kommer og siger noget, så vil jeg gå ned og spørge.
>
> Leder, vuggestue.

Tværfagligt samarbejde med sundhedsplejersker

Ser vi på det tværfaglige samarbejde mellem det enkelte dagtilbud og sundhedsplejen, har den enkelte leder også stor betydning for, at dette samarbejde prioriteres og får betydning. I interviewene med ledere og sundhedsplejersker beskriver de, at den enkelte leder og den enkelte sundhedsplejerske begge har stor betydning for, i hvilken grad samarbejdet praktiseres.

Hvorvidt samarbejdet praktiseres hænger igen sammen med, om der i de enkelte kommuner er en mere proaktiv tilgang til samarbejdet - fx i form af en systematik i overgangsdialoger, hvor der i kommuner bl.a. kan være retningslinjer for, at sundhedsplejersker og dagtilbud skal være i kontakt forud for hver eneste opstart (hvis forældrene giver tilladelse). Der er også kommuner, hvor der fx tilbydes overleveringssamtaler til alle forældre i forbindelse med dagtilbudsstart, hvor både sundhedsplejerske og pædagogisk personale deltager. Ligesom der er kommuner, hvori der anvendes faste overleveringsskemaer mellem sundhedsplejerske og dagtilbuddets leder. Denne systematisering af det tværfaglige samarbejde er dog ikke nok i sig selv. Det kan som nævnt understøtte, at samarbejdet finder sted, men hvorvidt dialogerne får positiv betydning for personale, børn og forældre er fortsat afhængigt af, at enten lederen i dagtilbuddet eller sundhedsplejersken har fokus på samarbejdet og oplever samarbejdet som relevant og meningsfuldt. Det uddyber en leder:

> Egentligt er der en aftale i dagtilbuddene her om, at sundhedsplejersker altid skal kontakte os uanset hvad. Men i praksis er det kun bestemte sundhedsplejersker, som altid kontakter – andre sundhedsplejersker kontakter kun, hvis der er nogle problematikker, som sundhedsplejersken gerne vil støtte forældrene i at fortælle vuggestuen om. Nogle gange er det dog nødvendigt, at jeg tager kontakt til sundhedsplejersker, hvis der er noget problematisk med barnet. Så undrer jeg mig tit over, at sundhedsplejersken ikke har taget kontakt, hvis det er tydeligt, at der er noget problematisk.
>
> Leder, vuggestue.

Lederens afgørende rolle i at skabe gode rammer for det tværfaglige samarbejde knytter på den måde an til spændet mellem en proaktiv og reaktiv refleksionskultur. Ligesom lederens rolle har sammenhæng til spændet mellem, hvorvidt det primært er egne erfaringer det faglige samarbejde er baseret på eller faglig viden i form af fx faglitteratur. Det gør den, da ledere i interviews både blandt ledere selv og blandt det pædagogiske personale netop får tildelt en central rolle i forhold til, hvor dagtilbud placerer sig inden for disse spænd.

6.2 Betydningen af fagligt samarbejde for pædagogisk praksis

Det gør sig gældende på tværs af interviewmaterialet, at dagtilbud oplever et stort potentiale i at arbejde systematisk med deres praksisser for fagligt samarbejde om opstart. Både ledere og personale giver udtryk for et ønske om et større fagligt fokus på opstart og også om at etablere flere overgangsaktiviteter som fx hjemmebesøg eller tættere samarbejde med sundhedsplejersken.

> Personalegruppen er ikke så optagede af det endnu. Men min opgave som ny leder bliver at sætte fokus på "plejer" og hvorfor vi gør, som vi gør. Få refleksionerne frem, tale om hvorfor, tale om det pædagogiske. Vi har kun haft tre til fire personalemøder indtil nu, så vi har ikke nået at snakke om [vores opstartspraksisser]. Men det skal vi snart.
>
> Leder, vuggestue.

Nedenfor gennemgår vi eksempler på konkrete fordele ved at styrke det faglige samarbejde omkring opstart. Det er fordele, som dagtilbuddene selv har peget på, enten fordi de har oplevet dem i forbindelse med, at de har øget deres eget faglige samarbejde om opstart, eller fordi de ønsker at sætte større fokus på emnet.

6.2.1 Fagligt samarbejde kan have positiv betydning for personalets samarbejde og engagement

> Vi er jo et hus med samme værdisæt og faglige udgangspunkt. Det gør det lettere at samarbejde, fordi man har noget fælles at samarbejde om.
>
> Pædagog, vuggestue.

Pædagogisk personale og ledelse giver udtryk for, at det har en positiv betydning for deres indbyrdes samarbejde i dagtilbuddet, når de har en fælles vidensbase, et fælles værdisæt, og når de har været igennem en fælles faglig udviklingsproces. Et fælles fagligt fundament og fælles refleksionsprocesser bidrager til, at de forstår hinandens praksisser og målsætning og 'taler samme sprog'. Det gælder også, når emnet er børns opstart.

Derudover fortæller pædagogisk personale og ledelse, at de har erfaring med, at faglige udviklingsprocesser bidrager til et øget engagement blandt personalet. Særligt i forhold til opstart giver dagtilbud udtryk for, at det at sætte fokus på det faglige indhold i og betydningen af opstartsforløb, har gjort dem interesserede og engagerede i en fase, hvor praksisserne tidligere i høj grad har kørt på rutinen. Det øgede engagement knytter sig også til det, at personalet oplever, at det faglige samarbejde bærer frugt ved at gøre en positiv forskel for børnene, som beskrevet nedenfor.

6.2.2 Fagligt samarbejde kan have positiv betydning for det pædagogiske læringsmiljø, børnene bliver mødt af

Når dagtilbud investerer ressourcer i fagligt samarbejde om opstart, er formålet naturligvis i sidste ende, at børnene, der starter i dagpleje eller vuggestue, mødes af et pædagogisk læringsmiljø, der møder børnenes behov og er af god kvalitet. De dagtilbud, der aktivt har sat og sætter fagligt fokus på emnet, giver udtryk for at have oplevet en positiv effekt af dette fokus på den måde, de møder børnene.

En pædagog beskriver den forandring, han har oplevet i egen praksis, efter de i hans vuggestue har samarbejdet systematisk om at vidensbasere, reflektere over og se kritisk på deres opstartspraksisser. De er begyndt at bruge længere tid på børnenes opstart, og de tilpasser i højere grad processen til børnenes individuelle behov. De arbejder på at skabe mere ro omkring opstarten, stille færre krav til børnene og udelukkende fokusere på at opbygge en tæt og tryg relation de voksne og barnet imellem.

> Tidligere arbejdede vi meget i 'bokse' med visse logikker, som vi fik trukket ned over børnene […] frem for at justere rammer og regler til de børn, der nu engang var der. […] Nu har vi fokus på de trygge ting og de dejlige ting, og så stille og roligt begynder vi at opbygge relationen, […] Når jeg virkelig arbejder med min relation til barnet i det lange løb, kan det i starten tage ret lang tid, før vi kommer nogen vegne. Men når relationen begynder at være i balance, når man begynder at være tryg, så kan jeg se på barnet, at hele deres trivsel ryger i vejret.
>
> Pædagog, vuggestue.

Citatet illustrerer, at et fagligt samarbejde inklusiv fælles refleksion over praksis og dens indbyggede logikker kan bidrage til, at praksis tilpasses, så den bedre understøtter børnenes behov – ændringer, som personalet altså oplever, er med til at skabe bedre opstartsforløb, der skaber positive forandringer for børnene ved at øge børnenes trivsel.

Appendiks A – Litteraturliste

Blome, W. W., Bennett, S. & Page, T.F. (2010) "Organizational Challenges to Implementing Attachment-Based Practices in Public Child Welfare Agencies: An Example Using the Circle of Security Model", *Journal of Public Child Welfare*, 4:4, 427-449, DOI: 10.1080/15548732.2010.526904

Brandtzæg, I. & Torsteinson, S. (2016) *Se barnet indefra - hvordan man arbejder med tilknytning i daginstitutionen*. København: Hans Reitzels Forlag.

Broström, S. (2019). *Overgange og sammenhænge i børns liv*. København: Akademisk Forlag

Børne- og Socialministeriet (2018): *Kort fortalt: Børns alder ved start i dagtilbud.* https://sm.beru.dk/media/28937/kort_fortalt_boerns_alder_ved_start_i_dagtilbud.pdf, besøgt 07.12.20

EVA (2016a). *0-2-årige børns læring*. København: Danmarks Evalueringsinstitut

Gitz-Johansen, T. (2019). *Vuggestueliv*. Frederiksberg: Samfundslitteratur

Hansen, O. H., Svinth, L., & Broström, S. (2019). *Barnet i centrum 2. Mod en 0-3-årspædagogik i vuggestue og dagpleje*. København: Akademisk Forlag

Kragh-Müller G., & Ringsmose, C. (2015). Pædagogisk kvalitet i store og små daginstitutioner: En rapport om børns trivsel, læring og udvikling i små og store daginstitutioner. Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet

Markström, A., & Simonsson, M. (2017). Introduction to preschool: strategies for managing the gap between home and preschool. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy, 3*(2), 179-188.

Månsson, A. (2011). "Becoming a Preschool Child: Subjectification in Toddlers During Their Introduction to Preschool, from a Gender Perspective". *International Journal of Early Childhood, 43*, 7-22.

Rambøll (2018). Afdækning og analyse af samarbejde og overlevering af relevant information om børn i overgange. Børne- og Socialministeriet. file:///C:/Users/B059584/Downloads/180626-afdaekningoganalyseafsamarbejdeogoverleveringafrelevantinformationomboerniovergange.pdf Besøgt 07.12.20

Røn Larsen, M. & Stanik, A. H. (2015). *Praksisperspektiver på vuggestuepædagogik*. Roskilde: RUC – Roskilde Universitet

Simonsson, M. (2015). The role of artefacts during transition into the peer group: 1-to 3-year-old children's perspective on transition between the home and the pre-school in Sweden. *International Journal of Transitions in Childhood, 8*, 14-24.

Social & Indenrigsministeriet (2020*). SIMs Kommunale Nøgletal.* Lokaliseret på: http://www.noegletal.dk/noegletal/servlet/nctrlman.aReqManager d. 08.12.20

Stanik, A. H., Røn Larsen, M. & Johansen, S. M. (2018). *Små børns hverdagsliv*. Frydenlund Academic

Appendiks B – Design og metode

Formålet med undersøgelsen er at komme tættere på den pædagogiske praksis med børns opstart i dagtilbud og få indsigt i, hvordan ledere og pædagogisk personale overvejer, tilrettelægger og praktiserer opstarten, og hvordan forældre oplever denne opstartsperiode. Desuden bliver det tværfaglige samarbejde om børns opstart i dagtilbud belyst både ud fra dagtilbuddenes erfaringer og ud fra sundhedsplejerskers erfaringer.

Undersøgelsen er baseret på kvalitative datakilder. Indledningsvist er der gennemført en forundersøgelse bestående af en litteratursøgning og interviews med eksperter på området. Dernæst er der gennemført kvalitative interviews blandt ovenstående informantgrupper.

Nedenfor udfolder vi de forskellige datakilder.

Forundersøgelse

Forud for den primære dataindsamling har EVA gennemført en forundersøgelse med det formål at spore os ind på centrale temaer og opmærksomheder ved børns opstart i dagtilbud for at kvalificere den efterfølgende dataindsamling. Forundersøgelsen har bestået af: 1) en litteratursøgning, og 2) interviews med tre eksperter på området.

Litteratursøgning

Der er søgt efter forskningslitteratur om børns opstart i dagtilbud ved brug af den nordiske database NB-ECEC (Nordic Base of Early Childhood Education and Care), der samler kvalitetsvurderet skandinavisk forskning for 0-6-årige børn i dagtilbud fra årene 2006-2017. EVA har desuden kigget bredere på dansk faglitteratur med fokus på de yngste børns hverdagsliv i dagtilbud.

Grunden til at det er skandinavisk forskning- og faglitteratur, der danner afsæt for litteratursøgningen er, at der i Norden er en særlig indretning af landenes dagtilbud, der gør det relevant at kigge på litteratur fra disse lande. Der er søgt efter følgende søgeord:

- Indkøring
- Opstart
- Overgang fra hjem til dagtilbud

Søgningen gav ganske få resultater (tre), derfor søgte vi også på:

- Vuggestue
- Dagpleje
- Småbørn
- 0-2-årige

I alt blev 78 studier søgt frem i forskningsdatabasen. Derudover søgte vi efter relevant dansk faglitteratur gennem desk research, hvilket gav yderligere cirka 12 resultater. Ud af de i alt cirka 90 titler blev 38 identificeret som relevante for undersøgelsen. Afgrænsningen til de 38 blev lavet ud fra:

- Udgivelser med snævert fokus på sprog, udeliv eller andre læringsaktiviteter blev sorteret fra.
- Udgivelser med bredt fokus på hele 0-6-årsgruppen blev sorteret fra.
- Udgivelser, der ikke havde fokus på omsorg eller pædagogisk arbejde med at understøtte de mindste blev sorteret fra

Interviews med eksperter på opstartsområdet

Forud for den resterende dataindsamling er der foretaget semistrukturerede interviews med tre forskere med viden om emner af relevans for børns opstart. Fokus i interviewene har været på, hvilke muligheder og udfordringer forskellige opstartspraksisser kan give for forskellige grupper af familier, herunder familier i udsatte positioner, og hvad dagtilbuddene bør være opmærksomme på i den forbindelse. Desuden har fokus været på, hvilke muligheder og udfordringer forskellige opstartspraksisser giver for relationen mellem personalet og det nystartede barn. De udvalgte forskere er

- Johanne Smith-Nielsen, lektor, Institut for psykologi, Københavns Universitet. Fokus i interviewet med Johanne var små børns tidligere tilknytningsrelationer i vuggestue og dagpleje.
- Dorte Kousholt, lektor, Institut for Læring, DPU, Århus Universitet. Fokus i interviewet var samarbejde mellem forældre og pædagogisk personale.
- Tomas Ellegaard, lektor, Institut for Mennesker og Teknologi, RUC. Fokus var socialiseringsprocesser for de mindste børn i vuggestue og dagpleje.

Interviews

Der er gennemført interviews med nedenstående informantgrupper om deres praksisser med børns opstart i dagtilbud – både internt i dagtilbud og tværfagligt – for at få indblik i, hvordan opstartsforløb tilrettelægges og gennemføres. Aktørerne er:

- Kommunale aktører i form af sundhedsplejersker og pædagogiske konsulenter
- Ledere i dagtilbud i form af daglige ledere i vuggestuer og dagplejeledere/konsulent/pædagog
- Pædagogisk personale i dagtilbud i form af pædagoger og dagplejere.

Nedenfor uddybes formål med, fokus i og analyse af interviews samt udvælgelse af de forskellige informantgrupper.

Interviews med sundhedsplejersker og pædagogiske konsulenter

Der er gennemført ni seminstrukturerede enkeltinterview med kommunale aktører i form af hhv. sundhedsplejersker og pædagogiske konsulenter. Interviewene er gennemført ved fysisk tilstedeværelse, over Skype eller telefon i perioden juni-august 2020 og har haft en varighed på mellem en halv til en hel time.

Formålet med at interviewe sundhedsplejerskernes har været at få indblik i deres arbejde med at understøtte førstegangsforældre omkring overgangen fra hjem til hhv. dagpleje eller vuggestue, og deres oplevelser af de overvejelser og bekymringer, som førstegangsforældres gør sig om opskrivning og opstart i dagtilbud. Sekundært har formålet været at opnå viden om strukturerne for det tværfaglige samarbejde mellem dagtilbud og sundhedsplejerske ved opstart.

Temaerne i *interviewguiden* for sundhedsplejersker har været:

- Samarbejde med førstegangsforældre
- Forældres oplevelser og overvejelser
- Det tværfaglige samarbejde.

Formålet med at interviewe pædagogiske konsulenter har været er at få viden om, hvordan de pædagogiske konsulenter arbejder med at understøtte overgangen fra hjem til dagtilbud. Desuden har vi ønsket viden om forskellige praksisser for det tværfaglige samarbejde i kommunen.

Temaerne i *interviewguiden* for pædagogiske konsulenter har været:

- Praksisser for opstart i dagtilbud
- Vurdering af dagtilbuddenes fokus på overgange
- Det tværfaglige samarbejde

Udvælgelse

I alt er der foretaget interviews med fem sundhedsplejerskerne og fire pædagogiske konsulenter. Begge faggrupper er blevet udvalgt på baggrund af et desk research, hvor vi har ringet rundt til kommunale aktører og haft dialog med de tre eksperter fra forundersøgelsen om udvælgelse af kommuner med forskellige tilgange til og modeller for samarbejdet med forældre om opstart og tværfagligt samarbejde med dagtilbuddene. Endelig har sundhedsministeriet/sundhedsstyrelsen været med til at udpege sundhedsplejersker, der har indgået i et tværfagligt samarbejde med dagtilbud.

Interviews med pædagogisk ledelse og personale

Der er gennemført i alt 20 semistrukturerede enkeltinterview med ledelse og pædagogisk personale i dagtilbud – et enkelt interview er dog gennemført som gruppeinterview med hhv. en leder og en pædagog i en vuggestue efter informanternes eget ønske. Interviewene er gennemført ved fysisk tilstedeværelse, over Skype eller telefon i perioden juni-oktober 2020 og har haft en varighed på cirka en time.

Formålet med interviewene har været at belyse forskellige opstartspraksisser samt de pædagogiske overvejelser, oplevelser, udfordringer og muligheder, der er knyttet til dem. Der har desuden været fokus på at spørge ind til dagtilbuddenes overvejelser omkring samarbejde med forældre og tværfagligt samarbejde med sundhedsplejen i opstarten.

Temaerne i interviewguiden til ledere i dagtilbud (daglig leder i vuggestue og daglig leder i dagpleje i form af hhv. dagplejeleder/konsulent/pædagog) har været:

- Beskrivelse af praksis for opstart
- Faglig udvikling og sparring blandt personale
- Forældresamarbejde om opstart
- Udfordringer i opstartsforløb.
- Det tværfaglige samarbejde om opstart.

Temaerne i interviewguiden til pædagogisk personale (pædagoger i vuggestue og dagplejere i dagplejen) har været:

- Beskrivelse af praksis for og konkrete erfaringer med opstart
- Pædagogiske overvejelser om at etablere en relation til barnet
- Pædagogisk overvejelser om forældresamarbejde
- Barnets socialisering ind i børnegruppe og dagligdag.
- Udfordringer i opstartsforløb.
- Internt fagligt samarbejde om opstart.
- Tværfagligt samarbejde om opstart.

Udvælgelse

Dagtilbuddene i undersøgelsen er udvalgt med henblik på at skabe størst mulig variation inden for nedenstående baggrundsvariable, da de kan have betydning for dagtilbuddenes praksisser med børns opstart i dagpleje eller vuggestue.

- Dagtilbudstype: Vi i alt interviewet ledelse og pædagogisk personale i tre dagplejetilbud og otte vuggestuer, herunder syv integrerede tilbud. Ledere i vuggestuer har været den daglige leder og ledere i dagplejen har været hhv. den personaleansvarlige dagplejepædagog/-konsulent/-leder. På personaleniveau har vi i dagplejen interviewet dagplejere og i vuggestuen pædagoger.
- Dagtilbuddets størrelse: Vi har interviewet ledelse og personale i 5 store, 3 mellemstore og 3 mindre dagtilbud. Store dagtilbud defineres som institutioner eller dagplejetilbud med over 100 børn, mellemstore defineres som tilbud med mellem 60 og 90 børn og mindre dagtilbud defineres som tilbud med under 50 børn (jf. Kragh-Müller & Ringsmose, 2015).
- Dagtilbuddenes geografiske placering og kommunestørrelse: Vi har i undersøgelsen interviewet ledelse og personale i fem dagtilbud på Sjælland, et på Fyn, et på Bornholm og fire i Jylland. Vi

har lavet interviews i otte dagtilbud i store kommuner og tre i dagtilbud beliggende i små kommuner[2].

- Børnenes socioøkonomiske baggrunde*:* Vi har interviewet i to dagtilbud, hvor ledere og personale definerer forældrene som ressourcesvage eller bosatte i udsatte boligområder, og to dagtilbud, hvor ledere og personale definerer forældrene som ressourcestærke. I de resterende interviews nævnes intet herom.

Udvælgelsen af dagtilbud er sket på baggrund af et indledende desk research, der inkluderede telefonopkald til kommunale forvaltninger samt dialog med forundersøgelsens tre eksperter. På den baggrund har vi identificeret dagtilbud, der har forskellige rammer, muligheder og begrænsninger for deres arbejde med opstart, hvilket må forventes at give en variation i perspektiver, praksisser og erfaringer i interviewmaterialet.

Interviews med forældre

Der er gennemført seminstrukturerede enkelt- og gruppeinterview med førstegangsforældre, hvis børn for nyligt er startet i vuggestue eller dagpleje. Interviewene er gennemført ved fysisk tilstedeværelse, over Skype eller telefon i perioden juni-oktober 2020 og har haft en varighed på cirka en time.

Forældreinterviewene har haft til formål at give indblik i forældrenes oplevelser af forskellige opstartspraksisser med fokus på, hvad der optager forældrene, og hvad de har gjort sig af overvejelser omkring opstarten. Interviewene har bl.a. dækket, hvordan de oplevede deres egen medvirken i overgangsfasen, og hvad de oplevede der i opstarten fungerede godt og hvad der fungerede mindre godt – både for deres barn, for dem som forældre og deres samarbejde med dagtilbuddet.

Temaerne i interviewguiden for forældre har været:

- Valg af dagtilbud
- Konkrete opstartspraksisser
- Kommunikation med personalet
- Oplevelser og følelser omkring opstarten
- Udfordringer ved opstartsfasen
- Oplevelser efter opstartsfasen.

Udvælgelse

De deltagende forældre er udvalgt på baggrund af flere kriterier. Først og fremmest har det været væsentligt, at forældrene har været igennem en opstartsfase med deres barn for nyligt. Derudover har det været et kriterie, at forældrene har været førstegangsforældre, så den pågældende opstart var deres første erfaring med opstart af barn i dagtilbud. Dels fordi førstegangsforældre er den pri-

[2] Opdelingen af kommunestørrelse tager udgangspunkt i en oversigt over indbyggertal i landets 98 kommuner. Medianen af de 98 kommuners indbyggertal beregnes til at være 43.171 indbyggere. Kommuner med flere end 43.171 indbyggere defineres som store, mens kommuner med færre indbyggere betegnes som små (jf. Social & Indenrigsministeriet, 2020).

mære målgruppe for hjemmesiden www.engodstart.dk, som rapporten bidrager med baggrundsviden til udviklingen af. Og dels fordi vi havde en hypotese om, at vi ville få mere nuanceret data fra forældre, der oplever overgangen og identitetsskiftet for første gang, end fra mere erfarne forældre.

Desuden har vi været interesserede i at få varierede indblik i forældres oplevelser af opstart, som vi har søgt at sikre gennem variation på disse udvælgelseskriterier:

- Geografisk placering: Vi har interviewet forældre til børn i seks dagtilbud på Sjælland og fire dagtilbud i Jylland.
- Type af dagtilbud: Der er gennemført interviews blandt forældre til børn i to dagplejer og 8 vuggestuer.
- Barnets alder ved opstarten: De interviewede forældres børn varierede i alder ved opstart i dagtilbud: en på 5,5 mdr., en på 8 mdr., en på 10 mdr., to på 12 mdr., en på 13 mdr., en på 14 mdr., en på 15 mdr., en på 18 mdr. og en på 20 mdr.

De udvalgte forældre er i udgangspunktet knyttet til de udvalgte dagtilbud og udpeget af dagtilbuddenes pædagogiske ledere. Derudover er gruppen af forældreinformanter suppleret med forældre, der er udpeget af Mødrehjælpen, der gennem en række aktiviteter er i kontakt med mange forskellige forældre, som de har kunnet videreformidle til EVA med samtykke fra forældrene. På den måde har vi sikret, at vores undersøgelse dækker en bred gruppe af forældre således, at forældrene ydermere har varieret i uddannelsesniveau og beskæftigelse – herunder forældre, der befinder sig i sårbare eller udsatte positioner.

Analyse af interviewdata

Forud for analysen er de forskellige interviews blevet bearbejdet og kodet. Alle interviews er blevet transskriberet eller skrevet ud i form af detaljerede referater.

Interviewene med sundhedsplejersker og pædagogiske konsulenter er herefter sammenfattet på tværs med fokus på de forskellige praksisser, kommunerne anvender for overgange til dagtilbud.

Interviewene med ledelse, personale og forældre er kodet på baggrund af den såkaldte framework-tilgang, hvor de enkelte interviews er blevet ordnet og grupperet inden for forskellige temaer. Denne framework-tilgang har bidraget til, at vi i analysen har kunnet danne os et systematisk overblik over datamaterialet. Med denne tilgang har vi læst på tværs af interviewmaterialet inden for samme temaer samtidig med, at vi har kunnet bevare et blik for individuelle cases. Temaerne i kodningen har været forskellige informantgrupperne imellem og har taget udgangspunkt dels i interviewguiden og dels relevante temaer, der er opstået iterativt undervejs i undersøgelsesprocessen.

I analysen har vi ikke interesseret os for, hvor mange der anvendt en bestemt praksis eller har haft bestemte overvejelser eller oplevelser. Vi har snarere været interesseret i at afdække variationer i praksisser, overvejelser og oplevelser. I den forbindelse har vi haft en særlig opmærksomhed på:

- Spænd i perspektiver eller opstartspraksisser på tværs af cases og inden for hver enkelt case
- Grupperinger af svar
- Ræsonnementer bag perspektiver
- Dilemmaer i opstartspraksisser eller overvejelser om opstart

- Forskelle i perspektiver mellem grupperinger – fx type af dagtilbud og personalegrupper.

I formidlingen af vores analyse har vi desuden har fokus på:

- Transparens i, hvordan vi bevæger os fra rådata til de fremskrevne perspektiver
- Inklusion af alle relevante data ofr at give et nuanceret indblik i undersøgelsens fokus
- Autenticitet ved at fastholde oprindelige ord og udtryk.

Børns start i vuggestue og dagpleje

© 2021 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på: www.eva.dk

Foto: Kamilla Bryndum

ISBN (www) 978-87-7182-511-4

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk